СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **22** (503), 4—10 червня 2009

ПРИВИД ШИРОКОЇ КОАЛІЦІЇ ВУЗЬКИХ ІНТЕРЕСІВ?

Петро АНТОНЕНКО

Політичне затишшя держави готове вибухнути справжньою бурею. На повен голос уже говорять не лише про утворення нової парламентської коаліції фракцій БЮТ і Партії реґіонів, а й про те, що це прелюд, підмурівок величезної конституційної реформи в Україні, по суті, спроби створення нової моделі влади.

Наша газета виходить у світ у четвер, але готується заздалегідь. Події ж можуть розгортатися стрімко. Тому наперед неможливо передбачити цей непростий парламентський тиждень — тож як говорити про те, що ще не відбулося? Але можна спробувати прокоментувати те, що "висить у повітрі", що видається найвірогіднішим, а також спробувати передбачити наслідки. Це практика демократичних країн — обговорити, подумати, зважити, перш ніж "відрізати" по живому. Спробуймо.

Формально створення нової коаліції, тим більш, замість майже неіснуючої, має доволі простий вигляд. У фракцій БЮТ і Партії реґіонів разом аж 331 мандат, що становить не лише просту, а й конституційну більшість. Вірогідно, до коаліції приєднається і Блок Литвина з трьома десятками мандатів.

А що далі? Нова коаліція формує новий-старий уряд, прем'єром якого залишається Юлія Тимошенко. Партія реґіонів делегує в уряд кількох міністрів, насамперед в економічний блок. Але головне — широка конституційна реформа. Передусім це стосується обрання Президента. Його планують обирати в парламенті, й на цю посаду балотуватиметься Янукович. Вочевидь, у разі обрання Президента парламентом оновлена (чи нова) Конституція суттєво зменшить його нинішні повноваження. Тобто йдеться вже навіть не про парламентсько-президентську, а радше про парламентську республіку.

Тим важливіше в такому разі питання про подальшу долю парламенту. Про дострокові вибори чи за Указом Президента, чи з ініціативи самого парламенту вже не йдеться. Верховна Рада відпрацює повну п'ятирічну каденцію, тобто до 2012 року. Більш того, є ідея навіть продовжити повноваження чинного парламенту до 2014-го, тобто "п'ятирічку" рахувати, починаючи з цього року.

Буде внесено суттєві зміни у виборче законодавство. Можливо, основні політичні сили підуть на так звані відкриті списки кандидатів. Не непокоять депутатів і пропоновані вибори парламенту в два тури. Суттєвіше пропоноване і жорстке положення ввести нарешті імперативний мандат для народних депутатів, тобто позбавлення перебіжчиків з фракцій депутатського статусу. Нині ці положення розпливчасті. Мета очевидна: остаточно "закріпачити" депутатів за їхніми фракціями, політичними силами, щоб унеможливити "інакодумство" вже на стадії формування списків кандидатів. Тим більш, що опонентів запланованого альянсу і всього подальшого в обох мегафракціях чимало вже зараз.

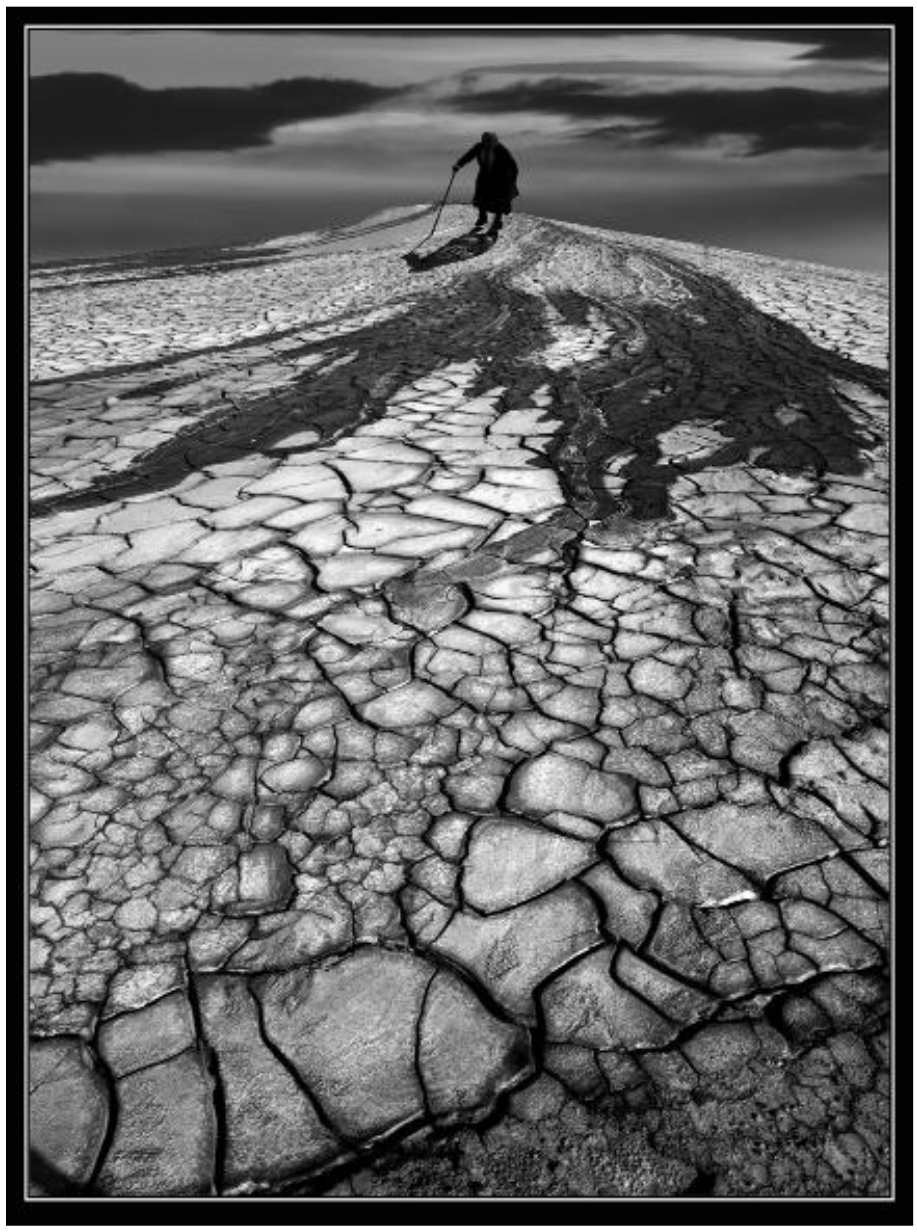

Ця фоторобота "Між небом і землею" належить Ксабі Баласі (Румунія). Разом із творами фотомитців із багатьох країн її експонуватимуть у Львові, де 6 червня фотогалерея Василя Пилип'юка спільно з Львівською обласною громадською організацією "Центр ініціатив Львівщини" за підтримки Міністерства культури і туризму України, облдержадміністрації проводить Перший міжнародний салон художньої фотографії "Світло і Тінь — 2009". Захід відбувається під патронатом Міжнародної федерації фотомистецтва при ЮНЕСКО FIAP — найбільшої й найавторитетнішої організації в галузі фотомистецтва. Фотосалон присвячено тематиці відображення у фотографії неординарних митей екстремального спорту й екстремальних ситуацій у спорті, надзвичайних ситуацій, а також гумору.

До участі у конкурсі запрошено професійних фотографів, фотоаматорів, фотоклуби і фотографічні об'єднання з України та світу. Детальніше — в наступному числі газети.

Тож постає ключове питання: чи не йдеться про закріпачення в нашій "правовій, демократичній" (стаття 1 Конституції України) державі самого народу, який, згідно з Конституцією, є основним суб'єктом, носієм влади? Ви, шановний читачу, виборцю, можете самі судити, наскільки демократичні такі, що відповідають національним, державницьким інтересам щойно озвучені ідеї.

Можна впевнено прогнозувати, що українське суспільство, принаймні, насторожено поставиться до таких ідей, попри всі намагання ініціаторів, яким треба щось говорити народові, мотивувати такі значні зміни. Звісно, в нинішній ситуації в українському інформаційному просторі, зважаючи, **яка і чия** більшість наших медіа, можна спробувати переконувати людей у чому завгодно, зокрема в перевагах імперій, кріпацтва, феодалізму, рабовласницького чи первісно-общинного ладу. Безумовно, фігуруватимуть посилання на "фінансово-економічну кризу", яку треба якось "долати". Безумовно, вже враховують і розчарування суспільства в політиках і політиці, його втому від нескінченних протистоянь політичних сил та їхніх амбітних гравців. Уже чути напівпанічні залякування, що, мовляв, без подібних альянсів і пропонованого "перетрушування" системи влади наступні президентські вибори будуть мало не війною. Лунатимуть і аргументи щодо порозуміння сходу і заходу, єдності нації.

Усе це так. Але якщо в народі існує прагнення до спокою, стабільності й водночас до змін, то так само існує і здоровий консерватизм — зміни треба робити зважено. А головне — в ім'я чого? Президент Віктор Ющенко, який, на перший погляд, перебуває начебто збоку від усіх цих перипетій, на початку цього тижня чітко прокоментував ситуацію. Він зазначив, що коли пропоновані зміни справді мають на меті стабілізувати суспільно-політичне й економічне життя, то це одне. А коли за лаштунками цього — звичайнісінький переділ влади, повноважень, доступу до ресурсів країни, то це не ті зміни, яких потребує держава.

На жаль, вкотре доводиться констатувати політичну порожнечу довкола глави держави, спричинену не просто слабкістю, а трагічним розколом і роздрібненістю національно-демократичних державницьких сил. Невже українцям і далі залишається спостерігати за постановкою тих чи інших сценаріїв і гадати, хто ж сценаристи й режисери?

ЧИЯ МОВА? ЧИЯ ВЛАДА?

3–4

БАГАТСТВО ОЛЬГИ СЕНЮК

8

УРОКИ КОНОТОПСЬКОЇ БИТВИ

10–11

ЗНАЙОМТЕСЬ: ПОЕТЕСА КАТЕРИНА МІЩУК

13

МИСТЕЦЬКІ ВЕЧОРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЛИБИНЦІ

15

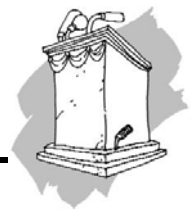

“Минуле і теперішнє зійшлися в діалозі, щоб вибудувати спільну історію заради Польщі”.

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”

ЧОТИРИ ПАРАДОКСИ АДАМА МІХНІКА

Адам Міхнік — людина-легенда. Про таких, як він, можна писати томи для історії, а можна написати: “Адам Міхнік”. Або просто: пан редактор “Ґазети виборчої”. Тоді у свідомості виринають різні фраґменти історії, які розкривають цю особистість в універсальній проекції. 21 травня відбулась відкрита лекція пана А. Міхніка в Києво-Могилянській академії. Привід для розмови — його нова книжка “У пошуках свободи. Есеї про історію та політику”, що побачила світ у видавництві “Дух і літера”.

Майже три роки тому Адам Міхнік уже бував у стінах академії як почесний промовець на інавґураційній лекції для студентів-першокурсників. Тепер він повернувся вже як автор книжки, що має розставити крапки над “і” в питаннях європейської інтеграції України, у виборі стратегічного партнерства і відносинах із Польщею. Цікаво, що лише впродовж півроку в Україні побачили світ три фундаментальні книжки, магістральна тема яких — визначення історичної перспективи України, щоб через аналіз минулого дійти моделі майбутнього, щоб сформувати модель демократичної України, яка споконвічно була в Європі, а отже, має увійти в цей простір інституційно. Або не увійти... Маю на увазі “Ave, Europa!” Оксани Пахльовської, “До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє” Богдана Гаврилишина. І ось тепер — “У пошуках свободи...” Адама Міхніка.

На лекції пана Міхніка в НаУКМА виступив Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Польщі в Україні Яцек Ключковскі, голова Комітету Верховної Ради з питань євроінтеграції Борис Тарасюк, почесний президент НаУКМА В’ячеслав Брюховецький. Серед гостей — знані політичні діячі, культурологи, науковці й журналісти. Адам Міхнік справив враження абсолютно європейської людини, яка не належить жодній догматичній системі. Це можна було відчути в манері спілкування, в ході, в стилі одягу, в ставленні до присутніх. Міхнік залишився собою, незабронзовілий, вільний у духові, здатний дивитися іронічно на себе, але серйозний у питаннях історії, яка, щоправда, часом також доходить до абсурду. В’ячеслав Брюховецький сказав, що для того, щоб здійснити велике, людина має бути “*вар’ятом*”. Справді, лише з такого “усвідомленого” божевілля в історії народжуються визначні особистості, які можуть змінити світ, які не бояться йти проти течії, проти усталених норм. Вони прагнуть змінити історичну модель розвитку. Неодноразово на вечорі лунала думка, що саме Міхнік зламав радянську систему в Польщі. На цьому наголошував і Борис Тарасюк, назвавши Адама Міхніка “легендою для Європи і цілого світу”.

Адам Міхнік

Адам Міхнік сконцентрувався на питаннях історії, згадуючи події 1989 року. Саме з цього можна було сконструювати проекцію і на теперішнє. Позбувшись радянського виміру історично, ми залишилися в колі інших проблем, уже навіть не стільки історичних, скільки морально-етичних, правових, цивілізаційно орієнтованих. Міхнік сказав, що будь-яка революція — це завжди насильство, бо прагне подолати амбівалентність кожного історичного явища, його внутрішню парадоксальність. Міхнік був свідомий того, що насильства в результаті революції не вдалося оминути і в Польщі, щоправда, те насильство мало місце значно меншою мірою, ніж можна було очікувати. Для пана редактора, здається, прийнятна лише ліберальна і правова форма взаємодії між політичними об’єктами, хоч на практиці саме правове врегулювання залишається більш бажаним, ніж дійсним.

Міхнік нещадний і до нинішньої політики Польщі, до історичних помилок і прорахунків. Так, пан Адам сказав, що для нього існують дві великі загрози, які в його лекції отримали назву “путінізму” та “берлусконізму”. Обидві системи пародійні, але саме вони визначають межі людського історичного існування, узурпуючи свободу духу.

Путінізм, на думку Адама Міхніка, — це плагіат на основі політики Олександра Лукашенка, який успішно втілив Владімір Путін. Його диктатура і терор — насправді не власний винахід, а приховане бажання втілити в Росії політику білоруського *батьківського* диктату, встановити контроль над громадською думкою, адже всі російські медіа виконують “державне замовлення”, видаючи лише потрібну і “перевірену” інформацію, перекодовуючи в такий спосіб російську реальність, бомбуючи мільйонне населення тоннами антиінформації, антисвободи.

Берлусконізм, як іронічно сказав пан Міхнік, — це просто карикатурна форма демократії, сплюндрована демократія, несправжня, ілюзорна; вона вже навіть не стільки смішна, скільки трагічна, якщо брати до уваги зовнішній вектор. Берлусконі сформував політику карикатури й абсурду в Італії.

Попри все, пан Міхнік в інтерв’ю одному російському виданню називає себе “справжнім антирадянським русофілом”. Для нього радянське минуле — це час неможливості альтернатив, час браку особистості в історії, коли потрібно було десь на заводі просто штампувати бюсти Леніна і не усвідомлювати, що світ може бути інакшим. Комунізм позбавив людину здатності мислити вільно, розуміти суперечливість історії. Людина не може бути одновимірною і керуватися лише офіційною ідеологією. Радянська система — і це її найстрашніше внутрішнє зло, що хотіло переробити людину, — прагнула зробити всіх однаковими. Це була така собі фабрика ліжок імені Прокруста.

В’ячеслав Брюховецький підкреслив саме неодновимірність Адама Міхніка як людини, політичного гравця, здатного завжди прийняти точку зору іншого. Зокрема, уже зараз пан Адам часом навіть стає на захист комуністів у нинішній Польщі, хоч свого часу саме він був винуватцем падіння комуністичного режиму. Пан Адам із пошаною згадав ім’я академіка Андрія Сахарова; він усвідомлює велич російської культури. Одним з найулюбленіших авторів назвав Антона Чехова, хоч і трохи скептично відреагував на прізвище Достоєвського. Пан Міхнік уміє дуже добре розрізняти чорне і біле, не маючи жодної однолінійності в історичному мисленні: культура Росії — це одне, а ідеологічний режим і тоталітаризм, *путінізм* — зовсім інше.

Польща нині, на думку пана Адама, має бути важливим стратегічним партнером. Саме за Польщею залишається право зробити все для того, щоб Україна вступила до ЄС. Так, ми перебуваємо в Європі, але й досі немає інституційного закріплення цієї ситуації, немає визначеної закріпленості в правовому полі відносин між Україною та ЄС.

В екскурсі в історію становлення незалежної Польщі та повалення комуністичного режиму Адам Міхнік визначив чотири основні *парадокси*, які, проте, мали вирішальне значення у боротьбі з комуністичним режимом, спричинивши емансипацію польської історії.

Перший парадокс — це парадокс партії “Солідарність”, до якої належали 10 мільйонів осіб. Зрештою, таке поняття, можливо, варто розуміти не лише в контексті утвореної громадянської сили, а і як зміцнення національних сил, відчуття опори для загального опору проти червоної чуми. А до “Солідарності” належали звичайні робітники, які стояли за верстатами на заводі й виготовляли бюсти Леніна. Вони насамперед опинилися без роботи після “оксамитової революції”. Проте ця народна солідарність і виявилася ключовою в історичній перемозі.

Другий парадокс — парадокс Польської Католицької Церкви. Як відомо, наголосив пан Міхнік, католицтво було історичним маркером польської ідентичності. Так, іще в XIX сторіччі, коли Польща перебувала у складі Російської імперії, можна було відчути, що для того, аби зробити кар’єру, потрібно прийняти православну віру. З іншого боку, Польща перебувала підо впливом Німеччини (Прусії), яка прагнула онімечити поляків. Але німці за релігією — протестанти. Тож Польська Католицька Церква була тим джерелом енергії боротьби за незалежність, що давало можливість відчути себе інакшим, ніж імперські колонізатори, актуалізувати *польськість* як етично-історичну категорію.

Ідея католицизму, на думку Адама Міхніка, стала твердинею для утвердження польського духу. Те саме відбувалося тоді, коли поляк Кароль Войтила (Іоан Павло II) очолював Римо-Католицьку Церкву у Ватикані.

Третій парадокс Польщі — це польське селянство, яке не піддалося колективізації, як, скажімо, селянство в Україні, коли всіх незгодних фізично винищено, коли індивідуальну приватну власність замінено колгоспами з необмеженою владою “комуни”, себто з нічийною владою. Від селян залежав економічний розвиток міста, адже саме вони постачали продовольчі товари. Але коли скінчилася планова керована економіка, то селяни перетворилися на слабку економічну силу.

Четвертий, останній парадокс польської історії в інтерпретації пана Міхніка — це парадокс свободи слова. Зрештою, саме цей парадокс можна успішно накласти і на ситуацію в Україні. До незалежності в Польщі не було вільних джерел інформації, все піддавали жорсткій цензурі. Натомість після падіння комуністичного режиму розпочався період інформаційної какофонії, період таблоїдизації та “пожовтіння” преси, коли інформація втратила етичні джерела. “*Жовті*” видання стали домінувати, перетворивши свободу слова на вияв цинізму.

Такими постають в історичній проекції чотири парадокси Адама Міхніка, які відіграли вирішальну роль у подоланні радянської влади, але в час незалежності зазнали значних трансформацій або з незрозумілих причин втратили силу.

Говорячи про сучасну Польщу, пан Адам зізнався, що в країні існує віра в національне месіанство. Поляки вірять, що довгий час їхня батьківщина була лише гнобленою, тобто підпадала під негативні впливи імперій, натомість ніколи нікому не зробила жодного зла. Процес розгрішення Польщі й досі дуже проблематичний. Польща вірить нібито в свою незахищеність та формує образ покривдженої країни, яку всі мають перепрошувати, натомість значна частина Польщі не усвідомлює себе історично також і як імперську силу, що могла завдати багато шкоди, а тому мусить просити вибачення в інших народів. “Комплекс жертви суттєво заважає побачити польську провину”, — підсумував Адам Міхнік. Усе це становить загрозу для нинішньої Польщі, яка прагне побудувати демократичні відносини з Україною.

На одне із зауважень про те, що Адам Міхнік робить багато для діалогу між Польщею й Україною, пан Адам дотепно відповів: “Стараємося, як можемо”. І справді, сила індивідуальності в історії нині видається не такою значною, як колись. Зокрема, в час панування великої сили демократичних інституцій. Але насправді саме від окремих людей залежить доля країн і континентів. Індивід, усвідомлюючи власну культурно-історичну причетність до нації, може зробити значно більше, ніж інституція, що складається з розрізнених людей, які прагнуть власної вигоди.

Пан Міхнік ніколи, здається, не намагався утвердити себе в історії, але сама історія віддячує тим, хто розуміє її механізми. Навіть Лех Валенса свого часу відраджував пана Адама від поїздки в Україну на установчий з’їзд Руху. І саме тоді пан Адам сказав сакраментальну фразу, таки поїхавши в Україну: “Хай живе вільна демократична і справедлива Україна!”

На жаль, далеко не все справдилося з цього побажання. Україна здобула незалежність, але чи стала вона демократичною і, що важливіше, справедливою? Це часом викликає іронію... Поряд із демократією створилися потужні інститути охлократії, які, проте, живляться з державного бюджету. Один із найбільших таких інститутів — Верховна Рада. Зрештою, все це підводить до небезпечної загрози, що, як зауважив пан Міхнік, існує і в польському суспільстві: неможливість побудувати демократичну державу як таку, де свобода існує на засадах права. І ця проблема ще страшніша, ніж *путінізм* та *берлусконізм*.

У Польщі 1988 року за стіл переговорів сіли і представники “Солідарності”, й польські комуністи, і Валенса, і генерал Ярузельський. Минуле і теперішнє зійшлися в діалозі, щоб вибудувати спільну історію заради Польщі. Особисті амбіції залишилися позаду, щоб попереду домінувала демократія. Чи можливий такий “круглий стіл” в Україні 2009-го?

Звичайно, не варто ідеалізувати потреби Польщі в Україні, де й досі дуже багато антиукраїнських сил. Проте доки в Польщі будуть такі, як Адам Міхнік, є шанси для порозуміння й етичного діалогу історій і культур.

“У пошуках свободи. Есеї про історію та політику” — це перше в Україні видання есеїв Адама Міхніка — польського громадського діяча, дисидента, активного учасника політичної опозиції в Польщі 1968—1989 років, одного з лідерів “Солідарності”, головного редактора “Ґазети виборчої” з 1989 року.

Адам Міхнік як представник післявоєнного покоління активно долучився до створення нової Польщі. Він пройшов крізь арешти й ув’язнення, долаючи наклепи, втрати, розчарування... Його мрією була демократична Польща, і він докладав максимум зусиль для досягнення цієї мети. Події й роздуми про них віддзеркалено на сторінках книжки.

Періоду боротьби з комунізмом присвячено три перші есеї збірки, періоду змагань за вільну й демократичну Польщу — всі інші.

До книжки увійшли нариси про ідейних наставників Міхніка — Антонія Слонімського і Яцека Куроня, про дилеми польського романтизму, про драматичне переплетення польсько-українських та польсько-єврейських відносин, які Міхнік тонко розуміє і відчуває.

ВСЕ ЩЕ — «ПІДПОРЯДКОВАНА БІЛЬШІСТЬ»?

Фото Олеся Дмитренка

ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ПРОЦЕСІВ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ НА ЕТНОМОВНУ САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ УКРАЇНЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Володимир СКЛЯР,
етнолог, кандидат історичних наук,
м. Харків

Здобуття Україною незалежності формально призвело до зміни статусних позицій українців та української мови, хоч інерційний вплив доби бездержавності продовжує відбиватися на мовному середовищі українців. Про це свідчить аналіз статистичних матеріалів перепису населення 2001 року, зокрема збереження високого рівня мовної асиміляції (зросійщення) українців, особливо у східних та південних областях.

ЧУЖА, АЛЕ “ПРЕСТИЖНА”

За визначенням американського дослідника Р. Скемергона, домінантне становище в суспільстві може займати і більшість, і меншість. В умовах бездержавності домінантною може бути “група меншості”, більшість займає підпорядковане становище, тобто є “масовим етносом”. До здобуття Україною незалежності українці залишалися “масовим етносом”, чи “підпорядкованою більшістю”, а росіяни мали статус домінантної меншини. Безпосереднім наслідком такого становища було те, що росіяни в Україні за радянських часів не зазнавали мовної асиміляції, й навпаки, українці асимілювалися за мовою, хоч і складали абсолютну більшість серед населення усіх областей, окрім Криму. В мовному середовищі інших етносів переважали процеси зросійщення, а не українізації.

Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності сприймали порізному. З одного боку, українці й представники етнічних меншин, які пов’язували своє майбутнє з Україною, ці зміни оцінювали як відновлення історичної справедливості. Для значної частини росіян, а також зросійщених за свідомістю українців і представників інших етносів, які не ідентифікували себе з Україною, ці зміни не були такими однозначними. Після розпаду СРСР у нових державах росіяни зіткнулися з раніше не відомою для них проблемою — потребою адаптації до чужого мовно-культурного простору.

За радянських часів, за оцінкою російських етносоціологів Ю. Арутюняна і Л. Дробижевої, “росіяни, хоч би де вони жили, більше відчували, що вони живуть “у своєму Союзі”, а не республіці”. Тому й “адаптація більшості росіян до інших етнічних середовищ національних республік була досить “неглибокою” і тому нестійкою”. Розпад СРСР об’єктивно сприяв перетворенню росіян на етнічну меншину і втрату ними домінантного статусу. Внаслідок цього росіяни у нових державах переживають *кризу етнічної ідентичності*. За слушною думкою українського етносоціолога В. Арбєніної, “найрозповсюдженішою травматичною проблемою для більшості представників російської діаспори в країнах нового зарубіжжя стала втрата звичної для них “першої ролі” в багатонаціональній державі. Характерно це і для значної частини росіян — громадян України”.

Абсолютна більшість росіян в Україні — мігранти радянської доби та їхні нащадки у першому поколінні. Так, за переписом 2001 року, 40,45 % чисельності росіян (3 371,1 тис. осіб), які мешкали в Україні, народилися за її межами. У 19 із 24 областей України серед росіян переважали мігранти. До 1991 року росіяни не почувалися етнічною меншиною, насправді вони стали нею лише після здобуття незалежності України. Із цих міркувань, росіяни в Україні — фактично меншина в першому поколінні, насамперед з погляду самоусвідомлення ними свого реального статусу.

Для українців здобуття незалежності України означало початок *подолання кризи етнічної ідентичності*, в умовах якої вони перебували в добу бездержавності. За радянських часів на своїй історичній Батьківщині українці мали статус масового етносу (підпорядкованої більшості), яка зазнавала мовної й етнічної асиміляції. Незалежність України відкрила для українців можливість перетворення з підпорядкованої на домінантну більшість.

У нових умовах криза етнічної ідентичності охопила насамперед марґіналізовані групи українців, які мають змішану, подвійну ідентичність. З одного боку, вони визнають власне українське етнічне походження, з іншого — за мовою та самосвідомістю належать до росіян. “Роздвоєння ідентичності марґіналізованих груп “гармонізується” в ієрархії “українська етнічна самоідентифікація усвідомлюється як складова домінантної російської, до того ж, складова меншовартісна, підпорядкована “вищій” за статусом російській”. Подолати стереотипи радянської доби, які за життя кількох поколінь перетворилися на стійку “традицію”, складно. “Дорослій людині доволі важко змінити звички і стереотипи, зокрема і мовні. А російські мовні стереотипи досить сильні в будь-якій професійній сфері”.

Роздвоєність етнічної ідентичності створює суперечність у становищі цієї групи українців: вони не можуть повністю самоідентифікуватися ні з українцями, ні з росіянами. За радянських часів, в умовах домінування росіян, зросійщені українці не відчували кризи ідентичності. Намагання належати не до підпорядкованої більшості, а до домінантної меншості призводило до того, що “потребою ідентичності жертвували свідомо. Можливе відчуття етнічної та мовної неповноцінності компенсувалося відчуттям престижності російської мови. Оволодіння “чужою” престижною мовою підвищувало соціальний статус людини і не здавалося нещастям ні для неї особисто, ні для її оточення”. Серед марґіналізових українців значне розповсюдження набув суржик як ненормативне змішування української та російської мов, що означало часткову втрату рідної української мови, неповне володіння нею й одночасне неповне засвоєння російської мови.

На відміну від країн Балтії, де зміни етнічного складу і мовної структури населення відбувалися в результаті масового заселення цих країн росіянами та представниками зросійщених за мовою представників інших етносів, в Україні за радянських часів найефективнішим засобом стало *поєднання міграцій з асиміляційними процесами в середовищі українців*, що особливо активно відбувалося в містах. Російськомовний характер урбаністичного середовища в Україні, який сформувався за часів Російської імперії, не міг змінитися за короткий час доби “українізації” 20-х рр. XX ст.

“ТРЕТІЙ СВІТ” НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ

Урбанізація радянських часів сприяла збереженню домінування в мовному середовищі російської мови, попри те, що за чисельністю українці переважали росіян серед міського населення. Масова урбанізація (гіперурбанізація) в Україні, яка розгорнулася наприкінці 50-х рр. XX ст., супроводжувалася витісненням української мови не лише з вищої школи, а навіть зі шкільництва. Домінування російськомовного середовища стало беззаперечним у містах, насамперед великих і середніх, спочатку на сході та півдні України, а з 70-х рр. і в центральних, і навіть у найбільших містах західних областей.

На відміну від інших країн Східної Європи, де вирішальна стадія урбанізації відбувалася в умовах існування власних національних держав, в Україні вона відбулася в радянські часи, в умовах домінування російськомовного середовища. Масове переселення селян до міст, які займали нижчі щаблі суспільної піраміди, не могло призвести до заміни російськомовного урбаністичного середовища на українськомовне, попри кількісну перевагу українців, а навпаки, сприяло прискоренню процесів їхньої мовної, а потім й етнічної асиміляції. Як зазначає Л. Масенко, “глибинна деформованість ситуації, яка не могла не позначитися на психічному складі українців, полягала в тому, що змушувала переходити на іншу мову спілкування не приїжджих росіян (це було б цілком природно на території України), а потребувала пристосованої до новоприбульців зміни мовної поведінки для місцевих мешканців”.

Урбаністичне середовище було і залишається осердям економічного розвитку, комунікацій, освіти, науки, культури, забезпечує вищі стандарти життя. За визначенням М. Рябчука, “Урбанізація забезпечила не лише демографічну, “кількісну” перевагу над українофонами, а й перевагу “якісну”. Міський світ, як правило, має вищий соціальний статус від світу сільського чи містечкового. Драматичний розрив між якістю міського та сільського життя фатально поглиблювався в СРСР системою колгоспного покріпачення, тобто фактично “геттоїзацією” українськомовного населення в межах своєрідної “внутрішньої колонії”, такого собі “третього світу”, одна з функцій якого — забезпечувати урбанізований “перший світ” (у випадку України — світ російськомовний) дешевою робочою силою на всілякі непрестижні, з погляду міського населення, роботи”. Особливо разючі відмінності в соціальному статусі українськомовних і російськомовних в урбаністичному середовищі за радянських часів спостерігалися в обласних центрах, за винятком східних та південних міст, де ці розбіжності були менш очевидними, оскільки значну частину соціально нижчих щаблів поряд з українцями внаслідок масової міграції займали росіяни та представники інших етносів — вихідців із союзних та автономних республік.

В етнічно однорідному середовищі етнічна, а, відповідно, і мовна соціалізація відбувається автоматично. Агенти соціалізації не мають етнічних і мовних відмінностей. Суперечностей в етнічній і мовній соціалізації нема в етнічно змішаному середовищі для етнічної більшості, а також і для домінантної меншини. Ці суперечності характерні насамперед для етнічних меншин, розселених дисперсно, а також для підпорядкованої більшості.

Агенти соціалізації мають істотні етнічні й мовні розбіжності, різниться також і їхня суспільна вага. Родина як первинна ланка мовної та етнічної соціалізації втрачає визначальну роль, якщо інші агенти соціалізації належать до іншого етнічного та мовного середовища. У цих умовах спостерігається мовна й етнічна марґіналізація, криза етнічної ідентичності. Перевага надається більш соціально значущим чинникам, зокрема можливості отримати вищий кваліфікаційно-освітній рівень для кар’єрного зростання, який можливий лише за умови зміни мовної, а в перспективі й етнічної самоідентифікації. Внаслідок цього українці за радянських часів, як і раніше в Російській імперії, за визначенням А. Каппелера, “у випадку підйому по соціальній драбині підлягали асиміляції”.

Тому характерною ознакою радянської доби став масовий перехід від української — родинної — до російської — домінантної мови урбаністичного середовища. За слушною думкою Р. Кіся, “мовленнєва поведінка людини визначається панівною матрицею соціогрупової динаміки, вона є продуктом колективного програмування свідомості. Тому не так мігрант-марґінал обирає собі мову, а вона підпорядковує собі його”. Фактично за доби бездержавності з погляду мовної й етнічної соціалізації українці, насамперед у містах, опинились у становищі діаспори, яка зазнавала асиміляції.

Урбанізація в добу бездержавності прискорила процеси мовної й етнічної асиміляції українців. “За умов, коли головних носіїв національної самосвідомості українськомовних інтелігентів піддавали репресіям або й фізичному винищуванню, а їхні ідеї всіляко оббріхувалися й дискредитувалися, учорашні селяни, урбанізуючись, тобто стаючи в містах студентами, робітниками або службовцями, обирали відкритіший і безпечніший шлях “акультрації” в панівну, тобто російську мову й культуру”, як слушно зазначив М. Рябчук.

ПОХИТНУВСЯ У СЛОВІ — ЗРАДИВ СЕБЕ

Розмивання етнічної ідентичності українців призвело до зниження їхньої *мовної стійкості* як важливого елементу етнічного самозбереження. Результатом зниження мовної стійкості стало порушення стабільності мовного середовища (*мовної стабільності*), тобто розгортання процесів мовної асиміляції. Уперше в українській науці запровадив поняття мовної стійкості та мовної стабільності мовознавець О. Ткаченко. За його визначенням, “втративши мову стабільність, народ завдяки мовній стійкості може поступово повернути й свою мовну стабільність, навіть зміцнити її. Втративши мову стабільність і не маючи або не виробивши мовної стійкості, народ може втратити найстабільнішу і найвпливовішу, найпоширенішу у світі мову”.

Мовна асиміляція українців у містах України завершалася за життя трьох поколінь. *Перше покоління* мігрантів до міст були вихідцями із села. Рідною мовою для них залишилася українська, бо первинна мовна соціалізація відбулася в межах українськомовного середовища. Другою мовою ставала російська, яка домінувала у великих містах не лише на півдні та сході, а й у центральних областях. Українську мову використовували переважно в родині, у спілкуванні з батьками у селі, але на роботі, в громадському житті домінувала російська. Поступово російська витісняла українську зі спілкування навіть у родині.

Вихідці із села мали невисокий освітньо-кваліфікаційний рівень, і тому займали у містах переважно нижчі щаблі соціальної піраміди. Соціальна марґіналізація сприяла і мовній, внаслідок якої набував розповсюдження суржик. Тобто вже перше покоління українців у містах ставало двомовним, але для них рідною могла залишатися й українська. Частина українців була одномовною, насамперед ті, які перебували внизу суспільної піраміди, і для яких знання російської мови конче потрібним не ставало. Рівень зросійщення першого покоління залежав значною мірою від рівня освіти. Чим вищим був рівень освіти, тим вищим був рівень мовної асиміляції, за винятком гуманітарної інтелігенції, насамперед творчої. Перше покоління міських українців ще могло вільно спілкува-

Закінчення на стор. 4

“Вмирає мова, то вмирає й етнос”.

Закінчення. Поч. на стор. 3

ВСЕ ЩЕ — «ПІДПОРЯДКОВАНА БІЛЬШІСТЬ»?

ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ПРОЦЕСІВ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ НА ЕТНОМОВНУ САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ УКРАЇНЦІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

тися українською мовою з батьками у селі, але в спілкуванні з дітьми вже послуговувалося російською.

Друге покоління міських українців ставало вже повністю двомовним. Рідною мовою була російська. Українська перетворювалася на другу, якою послуговувалися переважно у спілкуванні з дідусем та бабусею в селі. Рівень освіти другого покоління міських українців був вищим, ніж першого, тому російська мова другого покоління мала менший вплив українсько-російського суржику. Прискоренню процесів мовної й етнічної асиміляції сприяло розповсюдження міжетнічних (екзогамних) шлюбів.

Третє покоління міських українців ставало лише одномовним (російськомовним). У них фактично не було практики українськомовного спілкування. Враховуючи домінування російськомовного середовища, для них не існувало жодної потреби у знанні української мови. Для третього покоління міських українців українська ідентичність мала *залишковий* чи *символічний характер*, визнавалося лише етнічне походження. На початку XXI ст. більшість українців у містах належала до другого та третього поколінь.

Українська мова була за радянських часів та залишилася і за часів незалежності мовою *неповного поширення* в усіх вимірах: поселенському, територіальному, соціальному, віковому, і як наслідок, в етнічному (в межах українців) та позаетнічному (мова міжетнічних взаємин). У *поселенському* вимірі неповнота її використання виявляється у зросійщенні урбаністичного мовного середовища українців (21,85 %), насамперед великих міст, за збереження повноти функцій в сільській місцевості, де рівень мовної асиміляції становив лише 2,7 %. Як свідчить аналіз результатів перепису населення 2001 року, найбільш зросійщеними за мовою були українці, які мешкали в обласних центрах (25,93 %). Реґіональна специфіка поширеності української мови свідчить про неповне її *територіальне* використання на півдні та сході, а також у великих містах центральних областей за збереження українськомовного середовища у західних областях і в сільській місцевості в інших областях, окрім Криму і частково Донбасу.

Обмеження функціонування української мови в *соціальному* вимірі полягає насамперед у нерівномірному розподілі українськомовних за рівнем освіти: *чим вищим був рівень освіти, тим більшим був рівень мовної асиміляції (зросійщення) українців*. Внаслідок цього найбільш асимільованими за мовою були українці, які мали повну вищу освіту (22,3 %), а найменш асимільованими — особи, які мали початкову освіту (6,45 %), старші 18 років.

Спостерігалися і відмінності у рівні її використання залежно від *вікового* виміру: за радянських часів *чим молодшим був вік українців, тим вищим був рівень мовної асиміляції (зросійщення)*. Тобто виникла загроза перетворення українців на росіян за мовою й етнічною ідентичністю. Старше покоління відходить у небуття, а його фактично замінюють чужинці за мовою та самосвідомістю українського етнічного походження. Вмирає мова, то вмирає й етнос. *У сучасній Україні рівень мовної асиміляції дітей та молоді нижчий, ніж середнього покоління, але вищий, ніж старшого.* У Криму та Донбасі збереглися тенденції радянської доби.

МОВНІ ТЕРИТОРІЇ: ХТО ОХОРОНЯЄ КОРДОНИ?

За радянських часів спостерігалося поступове, але невпинне звуження поселенського, територіального, соціального, вікового вживання української мови в Україні в *етнічному* та *позаетнічному* вимірах. Як правило, статус мови міжетнічних взаємин посідає мова домінантної більшості. Але в умовах бездержавності домінантне становище займає меншина, а її мова стає мовою повного поширення в позаетнічному вимірі, тобто перетворюється не лише на мову міжетнічної комунікації, а й витісняє мову підпорядкованої більшості навіть у її власному етнічному середовищі. При цьому домінантна меншість не зазнає мовної асиміляції. За радянських часів усі представники етнічних меншин, як і значна частина українців, насамперед мешканців міст, були інтегровані не в український, а в російський мовний простір.

Так, як рецидив радянської доби, функцію мови міжетнічних взаємин в Україні фактично виконує не українська, а російська мова. На відміну від української, російська мова в Україні, за незначними винятками, як і за радянських часів, залишається *мовою повного поширення* не лише в етнічному, а й у позаетнічному вимірах.

Брак дієвих механізмів для набуття українською мовою реального статусу державної, а також контролю за дотриманням мовного законодавства, призвело до збереження мовного середовища радянської доби, насамперед у містах. Визначальною ознакою цієї доби став занепад української мови як функціональної не лише урбаністичного середовища загалом, а й серед самих українців. Російськомовна атмосфера міст, яка формувалася протягом останніх десятиліть, зберігає значний інерційний вплив, тому і за часів незалежності продовжує чинити надзвичайно сильний спротив впровадженню української не лише як мови міжетнічного спілкування, а насамперед як єдиної функціональної мови в середовищі самих українців.

Тому масштаби реального використання української мови в урбаністичному середовищі сучасної України залишаються далеко меншими, ніж питома вага українськомовних серед усього населення за даними перепису 2001 року. Фактично продовжують існувати істотні відмінності між бажанням послуговуватися українською мовою і реальними можливостями реалізації. Продовжують діяти мовні стереотипи радянської доби, коли в містах українська мова має більше поширення у домашньому вжитку, ніж у громадському житті й на роботі, де її заступає російська. Без подолання наслідків асиміляції мовного середовища українців неможливе реальне набуття українською мовою статусу державної.

Нігілістичне ставлення українців до власної мови, культури, традицій не було природним, а стало результатом тривалої політики російщення України, яку свідомо і цілеспрямовано проводив радянський тоталітарний режим. Виник стійкий стереотип сприйняття російської мови і культури як своєї, рідної не лише для росіян, що було б цілком природно, а й для українців. Сформований за життя кількох поколінь українців в умовах бездержавності, цей стереотип сприйняття накинутого чужого за рідне виявився живучим і за часів незалежності України. Тому цілком слушна думка Л. Масенко про те, “щоб розлучитися з Росією, мало відокремитися від неї державним кордоном. Не менш важливо відділити українську культуру від російської в свідомості русифікованого населення”.

Нав’язування українцям визнання рідною не власної національної мови, а й чужої російської, призвело до формування роздвоєної етнічної ідентичності. За визначенням Л. Масенко, “розмивання поняття “рідна мова” через пропаганду двох рідних мов сформувало специфічну ментальність совєтизованого українця, в якій російське не усвідомлювалося як інше, відокремлене від свого українського”. Внаслідок цього відбувалося руйнування меж між українською та російською ідентичностями, але це стосувалося лише українців. Росіяни залишалися росіянами, а українці поступово перетворювалися на росіян і не лише за мовою, а й самосвідомістю.

За радянських часів закріпилося неприродне, викривлене бачення російської мови як рідної, як “норми” етнічної ідентичності для українців, насамперед в урбаністичному середовищі. Навпаки, відхиленням від цієї “норми” було збереження української мови як рідної. І причина тут не в тому, що російська має якісні переваги над українською у мовному середовищі українців. Для кожного етносу, який усвідомлює свою самодостатність, чужа мова не може заступити рідну у внутрішньоетнічній комунікації, попри відмінності у кількості носіїв тієї чи іншої мови. “Певні народи усвідомлюють свою культуру як “меншу”: жоден естонець чи словак, вочевидь, не вважає свою культуру “більшою” за французьку чи російську; проте таке визнання власної меншості має радше кількісний, ніж якісний характер; воно не є (як правило) ні для естонця, ні для словенця підставою відмовлятися від своєї “меншої” культури на користь чужої “більшої”. Кожна культура (як і мова) по-своєму досконала й має щось таке, чого не має інша, хоч би й найбільша та найпотужніша”. Визнання самодостатньої цінності рідної мови притаманне кожному етносу за умови збереження власної національної самосвідомості. “Культурне поневолення починається тоді, коли певний народ усвідомлює свою “меншу” культуру як “менш вартісну”, “другосортну”, “безперспективну”. Лише за цих умов і відбувається заміна рідної мови чужою.

Тому, як рецидив радянської доби, значна частина зросійщених за мовою українців залишається байдужою до рідної мови, що об’єктивно гальмує процеси консолідації української нації. За визначенням Джеймса Мейса, “доки українська мова залишатиметься другорядною в очах самих українців, ця нація ніколи не буде єдиною”. Крім того, якщо серед самих українців зберігатиметься нігілістичне ставлення до української мови, не варто чекати поваги до неї етнічних меншин.

Інерція впливу радянської доби особливо відчутна не лише у мовному середовищі українців, а й у мовній структурі всього населення. Відмінності у структурі населення України (українськомовне й російськомовне) виявляються в трьох вимірах: *територіальному (реґіональному), поселенському, соціальному*.

ЧИЯ МОВА? ЧИЯ ВЛАДА?

Так, глибинні деформації в етномовній структурі населення України мають соціально-етнічне забарвлення. Сутність цих суперечностей полягає насамперед у тому, що росіяни разом зі зросійщеними за мовою та самосвідомістю українцями та представниками інших етносів, залишаючись у меншості серед загальної чисельності населення, складають більшість на горішніх щаблях суспільної піраміди, зокрема і серед осіб з вищою освітою, за винятком західних областей. Українці за мовою та самосвідомістю становлять лише частину творчої, освітянської та наукової інтелігенції, але меншість серед українського політикуму та в адміністративному апараті, й майже зовсім не представлені серед фінансово-промислових груп. Соціальний статус і ресурсний потенціал українськомовних та російськомовних в незалежній Україні істотно відрізняється, і, на жаль, не на користь перших. *Ще давні римляни говорили: чия влада, того й мова. Але можна визначити і навпаки: чия мова домінує, тому належить і влада. І виникає зовсім не риторичне питання: кому належить реальна влада в Україні, коли домінує, як і в добу бездержавності, не українська, а чужинецька мова, насамперед в урбаністичному середовищі та на верхніх щаблях суспільної піраміди?!*

Фото Ксенії Гладишевої

Володимир Скляр,
етнолог, кандидат історичних наук

Збереження домінування російськомовних не лише за мовою, а й самосвідомістю, на горішніх щаблях суспільної піраміди у містах зумовлює продовження, як і за радянських часів, російщення урбаністичного середовища південних та східних областей. *Перевага за чисельністю російськомовного населення у великих містах, передовсім в обласних центрах урбанізованих областей, забезпечує їм домінування загалом у Південно-Східній Україні*, що є безпосереднім наслідком доби бездержавності.

Попри те, що абсолютну більшість керівництва України складають українці (за різними підрахунками, від 60 до 80 %), їм бракує української національної свідомості. А це впливає на збереження радянської ментальності, зокрема і стереотипів мовленнєвої поведінки. Етнічне походження відіграє другорядну роль. Тому визначальною ознакою пострадянської еліти стала *імітація* нею своєї українськості. За влучним визначенням англійського дослідника Е. Вілсона, таке пристосуванство названо “фарбованим націоналізмом”.

Реґіональність керівництва виявляється в тому, що 80 % складають вихідці зі східних та південних областей. Представникам цих реґіонів притаманний радянський тип ментальності. Г. Перепелиця звернув увагу на те, що “за відсутності сталих традицій української державності політичній еліті, сформованій із представників східних реґіонів, надзвичайно важко перейти з реґіонального на загальнодержавний рівень, усвідомити загальнодержавні інтереси”. Небезпечне й те, що в ієрархії ідентичностей реґіональний рівень протиставляється національному, і це “бачення”, завдяки засобам масової інформації, цілком свідомо нав’язують загалу.

Нову бізнесову “еліту” України, яка представлена в органах державного управління не лише на реґіональному рівні, а й на центральному, важко визнати за “нових українців”. Як слушно підмітив Г. Касьянов, “набагато поширенішим і загальновизнаним є термін “новый русский”, адекватніший культурномовним особливостям середовища. Бізнес в Україні, за винятком західних реґіонів, був і залишається переважно російськомовним або “суржикомовним”, коли йдеться про аграрний сектор”. Не лише за мовою, а й за ментальністю, методами початкового накопичення капіталу та ведення бізнесу, життєвими орієнтаціями, культурними смаками, “новые русские” в Україні нічим не відрізняються від “новых русских” у Росії. Вони з легкістю навіть змінюють громадянство, про що свідчить досвід І. Бакая та інших “новоспечених” громадян РФ з числа колишніх “українських” високопосадовців.

Зросійщене за мовою та свідомістю реґіональне керівництво південних і східних областей не зацікавлене, а тому й не бажає сприяти змінам радянсько-російської ідентичності загалу цих реґіонів на українську. Тому рецидиви радянської доби продовжують домінувати на сході та півдні України. “Тож немає нічого дивного в тому, що східно- та південноукраїнські реґіони обирають до владних структур осіб, вихованих на здеградованих зразках російської культури з відповідним мовленням, менталітетом і поведінковими стереотипами”, наголошує Л. Масенко.

Виникло “замкнене коло”: з одного боку, реґіональна влада зацікавлена в збереженні радянсько-російської ідентичності загалу й активно використовує радянські етномовні стереотипи в усіх виборчих кампаніях (статус російської мови, відносини з Росією, негативне ставлення до євроатлантичної інтеграції) для здобуття, підтримки й збереження влади, а з іншого — деморалізоване соціально-економічними негараздами населення цих реґіонів, залишаючись у полоні радянських стереотипів, не усвідомлює потреби змін ідентичності та підтримує реґіональних лідерів, пов’язаних з фінансово-промисловими групами.

Розірвати це замкнене коло зможе лише національна за своєю сутністю еліта, діяльність якої спрямована на утвердження української національної ідеї в усіх сферах суспільного буття. Це завдання навряд чи під силу тій “еліті”, яка лише вдало імітує свою “українськість” і фактично опікується не українськими національними інтересами, а задоволенням лише власних потреб.

Українська національна еліта повинна позбавитися рудиментів “радянськості”. Для неї Україна — історична Батьківщина, а не країна тимчасового проживання. Лише та еліта, яка *відчуває свою відповідальність перед пройдешнім, нинішнім та майбутнім поколіннями українства*, спроможна вести за собою загал, а не використовувати стереотипи доби бездержавності як інструмент електоральної мобілізації для підтримки на чергових та / чи позачергових виборах, щоб здобути владу і використати її у власних інтересах. Як переконливо свідчить історичний досвід більшості країн Центральної та Східної Європи (колишніх бездержавних етносів), престиж власної держави, як і престиж державної мови серед загалу, визначає лише національна еліта. Маємо надію, що цим шляхом іде, чи точніше, нарешті йтиме Україна.

СТЕПАН БАНДЕРА — ПРАКТИК, ТЕОРЕТИК, МІСТИК НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ

Степан Бандера (крайній зліва) разом із братами: Василем (стоїть) та Олександром, а також членами ОУН, яких замордували 1942 р. в Освєнцімі

Ірина ФАРІОН,
м. Львів

Продовження.
Початок у ч. 21 за 2009 р.

КОНЦЕПТ БОГА

Степан народився у родині греко-католицького священика Андрія Бандери і Мирослави Глодзинської — доньки священика. Батько не відокремлював релігійних переконань від національних, тому в Першу світову війну пішов добровольцем до Української Галицької Армії польовим капеланом. Після поразки повернувся до священичої служби. 10 липня 1941 року отця Андрія після довгих допитів розстріляли енкаведисти. Незадовго до вбивства отець казав: “*Насильна смерть від більшовицької кулі або від катувань у в’язницях НКВС прискорить мою зустріч зі споконвічним Богом!*” Так і сталося.

Степанове трактування Бога випливало з органічного родинного середовища, а випущена нитка життя лише додавала особливих кольорів у Його осягненні. Однак найважливіше полягало у самому усвідомленні Божої присутності: “*Свідомість, що з нами Бог — це найпевніша і найбільша поміч для нас усіх, зокрема для всіх борців і страдників українського визвольного змагання*”. Саме Господа С. Бандера називає ***“невичерпним джерелом”*** людської сили. Національні й людські прагнення до волі та правди мислитель вмотивовує їхньою Божою даністю, волею і призначенням: “*Ми хочемо жити у згоді і взаємному шануванні з усіма народами доброї волі. Такі самі права визнаємо за іншими народами, за які боремося для себе. Не хочемо бути ані об’єктом, ані* ***спричинником*** *поневолення, визиску і кривди. Ми боремося активно за волю і правду не тільки тому, що їх потребуємо для себе,* ***але передусім тому, що Бог дав людям ці скарби і такі закони, а основою нашої волі є йти за волею Божою****. Такі ідейно-моральні засади не допустять ніколи до того, щоб Україна була спільницею Москви в її протинародному загарбницькому імперіялізмі*”.

Поняття ***правди і любови*** невіддільні від Бога — вони є самим Господом: “*Комуністична система запроторила* ***правду*** *до тюрем, концтаборів, загнала її в підпілля, а на її місце поставила* ***фальш і брехню****. Але не зуміла вирвати з людської душі розуміння,* ***що таке правда****.* ***Туги*** *за нею, бажання її перемогти.* ***Бо правда — це дорога, якою людська душа прямує до Бога.*** *А від цього прямування ніхто і ніщо не відверне людства. Так само не згасити большевикам любови ближнього, почуття справедливости та прагнення її тріюмфу. Бо це основні Божі закони для людської спільноти, підвалини взаємин між людьми, які голосом совісти завжди відзиваються в душі*”.

На думку С. Бандери, руйнування християнського світогляду — це знищення визначальних духових засад українця. Найбільше лихо — у матеріялістичних псевдоцінностях більшовизму, тоді як “*Український світогляд є християнський*”. На суді над убивцем С. Бандери дочка провідника Наталя закінчила промову словами: “*Мій незабутній батько виховав нас у любові до Бога й України. Він був глибоко віруючим християнином і загинув за Бога та незалежну вільну Україну — за свободу всього світу*”. Феномен християнства у його одночасній універсальності та індивідуальності — людській і національній.

КОНЦЕПТ ДУШІ

Якби нам відкрився Господній лексикон, то, мабуть, серед стрижневих слів і найпевнішої Його реальности було б слово ДУША: ця невидима, але наскрізь визначальна сакральна субстанція життя людини і її стосунків з Богом. “*Душа — це те, що робить траву травою, ліс — лісом, людину — людиною. Без душі трава — сіно, ліс — дрова, людина — труп*”, “*Бо не тіло, а душа є людиною*”, — каже Г. Сковорода.

Це слово-концепт пронизує праці С. Бандери, позаяк він сам був передусім ДУШЕЮ, що матеріялізувалася і в житті, й після його смерти у мільйонах убитих, живих і ще не народжених його наступниках. Львів і досі називають *Бандерштатом*... Бандерина візія ДУШІ як сакрального і визначального первня людини має три площини: *Божу*, *людську* і *національну*, що вписані у політичний вир життя.

Божу тому, що “*людська душа походить від Того, Хто споконвіку був перед життям і буде після життя, вічно, а оборона великих правд більше наближає людську душу до Бога, ніж життя*”. Характерно, що на суді Бандера, якого звинувачували у вбивстві польських прислужників Бабія і Бачинського, підкреслив: “*Коли ж хтось добровільно і свідомо співдіє з ворогами в поборюванні, і то фізичними методами, українського визвольного руху, ми стоїмо на становищі, що за такий злочин національної зради належиться лише кара смерти*”.

Неминучим є у Бандери вплітаннях високих істин у суспільне життя, бо людина обов’язково суспільна, себто покликана жити у спільноті родинній, національній, державній. Катастрофою для тих трьох типів спільнот стала більшовицька війна з релігією, з Христовою Церквою, однак, зауважує мислитель “*закладеної в людській душі* ***основи віри: туги за Богом*** *і* ***шукання Божества”*** знищити неможливо. Людина житиме повноцінно лише у контакті зі Всевишнім. Блискуча метафора від Бандери “***туга за Богом”*** оприявнює живучість душі: вона є, позаяк тужить за політично вбитим Богом. Вмонтовуючи поняття ДУШІ у політичний вир, С. Бандера віднаходить “*істотну причину невдачі більшовицької інженерії в духовій ділянці*”: “*вона натрапила на такі* ***первні*** *в душі людини, яких не можна ні змінити, ні знищити, а яких походження, сила і вплив сягають далі, ніж межа життя і смерти”*. Там, за цією межею, Істина, тотожна Богові. Слушно казав 1939 року міністр закордонних справ Польщі Бех: “Коли на нашу землю прийдуть німці, вони заберуть свободу, коли москалі, то заберуть душу”.

Степан Бандера промовляє на могилі Євгена Коновальця

Невідступно аналізуючи двобій націоналізму з комунізмом, мислитель констатує: ця боротьба є змаганням за душу людини: ***“Основна частина боротьби революційної організації з ворогом — це і є боротьба за душу людини****, за ідейний вплив на цілий нарід, за поширення ідеї й концепції визвольної революції серед найширших мас народу, захоплення їх цією ідеєю і через це приєднання їх на бік визвольної боротьби*”; “*Між московським большевизмом-комунізмом і українським націоналізмом іде найважливіший* ***змаг за душу*** *українського народу*”.

Люди звикли піклуватися про свій фізичний стан. Зрештою, інстинкт самозбереження завжди на сторожі. Однак ще більшої праці й турботи потребує душа. С. Бандера розмірковує про це передусім у контексті виснаженої душі цілого народу: “*Сили душі кожної людини й цілого народу теж потребують плекання й наснажування, особливо тоді, коли їх переобтяжено постійною надмірною напругою. Це мусить мати на увазі кожний, хто турбується про долю свого народу*”. Найпевніші ліки для виснаженої душі — це віра. Саме вона “***найбільше скріплює сили душі.*** *Через правдиву й глибоку віру в Бога, Спасителя, кожна людина й цілий народ мають змогу безупинно черпати з вічно живого джерела* ***стільки сили, скільки їхня душа спроможна сприйняти”***.

Зміна світу і суспільства лежить аж ніяк не в царині виробничих відносин, хоч вони як складник засадничої зміни посідають важливе місце. Загадка зміни світу і суспільства у цій самій невидимій субстанції, що дає дихання життю: “*У масовості лежить сила і* ***забезпека*** *революційної* ***підготови.*** *Бо її властива суть — це свідомість, внутрішнє переконання і наставлення кожної людини, заховане в її душі*”. Постійне звернення мислителя до внутрішнього світу людини вможливлює зазирнути у його глибини. Саме ця бездонна інтравертність давала такий всеосяжний екстравертний вислід — ОУН як провідна політична сила Західної України, УПА як феномен змагання з двома тоталітарними режимами, теперішнє відродження націоналізму.

КОНЦЕПТ ДУХОВОСТИ

Жоден сучасний тлумачний, перекладний чи спеціялізований словник, виданий у підрадянській Україні й пострадянській також, не містить цієї лексеми, однак вона пронизує твори С. Бандери і його сучасників. Під російським впливом фактично зруйновано українську паронімну пару слів *дух**ов**ний — дух**о**вий.* Слово *дух**ов**ний* стосується тільки церковно-релігійного життя, а *дух**о**вий* — світського: найвищих вартостей духу — філософії, культури, мистецтва, внутрішнього морального світу людини. Про це свідчить увесь пласт української літератури XIX і перших десятиліть XX століття, тому й, зрозуміло, що і праць Провідника, які були і є ще поза лінгвістичним опрацюванням. Натомість зміст понять *дух**о**вий* і *дух**ов**ний* відповідає таким самим значенням у польській, англійській, французькій та італійській мовах, зокрема у німецькій *geistlich — “духовний, церковний”*, *geistig — “духовий, нематеріяльний, ментальний”,* себто **“духове”** називає протилежність матеріяльного, за М. Гайдеґґером, це означення “*прірви між надчуттєвим і чуттєвим”*. Українській мові судилося фактично втратити це розрізнення між “*надчуттєвим і чуттєвим”* із тієї причини, що російська мова має лише одне слово для позначення цих антонімних понять — *духовный мир человека, духовный пастор.* Життя С. Бандери — це щоденне суспільно-політичне *духозведення* і водночас релігійне *духовновтілення*. Через те наскрізне використання слова ***духовий*** — це свідчення саме його практики життя.

Людина — це передусім носій моральних цінностей і культури. Нація — це політично обрамлена кровно-духова етноспільнота. Поза цими первнями людини і нації матимемо справу з істотою та населенням, або просто політично не ідентифікованим згромадженням. Провідник трактував українську духовість як генетично-історичний код національного життя у супротиві з більшовицьким деструктивізмом: “*Основні правди наших ідей коріняться в українській духовості, сформульованій та утвердженій впродовж цілого історичного розвитку, в духовості, яка гармонізує з найкращими досягненнями розвитку вселюдської духової і суспільно-політичної культури та поступу. Наші правди є діяметрально протилежні до духу й суті московського большевизму, в якому є зібрані, повторені й доведені до рафінованої системи вияви найчорнішої реакції й падіння з цілої історії людства, з негативним застосуванням присвоєних більшовизмом чужих здобутків матеріяльного і технічного поступу”*.

Націоналістичний рух покликаний культивувати цю історично обумовлену етнодуховість як невід’ємну передумову творення і розвитку нації: “*Найперше йдеться про збереження від* ***заглади*** *(*уподібнення — *І. Ф.), про вдержання живучим того, що є найістотнішим в житті й розвитку нації, що становить властивий зміст її самобутности, змисл її розвитку як збірної одиниці*”. Характерно, що в наступному засновку розлогого Бандериного силогізму обов’язково йдеться про універсальний складник людської духовости, зокрема “*про захист найвищих загальнолюдських цінностей — віри в Бога, волі, гідности, права й вільного розвитку народу й людини...*” На основі цих двох різних, але не супротивних тез мислитель уводить поняття внутрішнього “*власного життєвого рушія*”, який на різних відтинках народної долі має запускати авангард “*вибранців*”: “*Як людський, так і національний організм доти живуть, доки в них не згаснуть власні життєві рушії. За фізичне збереження народу змагається кожна одиниця й національна спільнота безнастанно і, можна сказати, автоматично; інстинкт фізичного самозбереження діє в народі скрізь, з великою напругою. А* ***духове збереження*** *лежить на відповідальності, зусиллях і боротьбі вибранців*”, яких і покликана готувати ОУН. “*Активна верства, що об’єднає націю, вийде не з* ***вибору****, а з* ***добору***”, — зауважував Д. Донцов. Гадаю, що С. Бандера має на увазі саме цих дібраних з горнила духу і духовости.

Втрата духовости як генетичного й історичного коду і є найбільшою й первинною трагедією нації — все решта наслідок: “*Якщо б большевики справді могли прищепити українському народові відношення до російського народу, як до “старшого брата”, теорію про спільне історичне коріння, про споріднену духовість, віру в доброзичливість, щирість російського народу супроти України, захоплення російською культурою, переконання у її вищість, досконалість, бажання переймати все від Росії, уподібнюватися, та й інші того роду слабості, —* ***то це прикувало б Україну до Росії певніше й тривкіше, ніж найсильніший політичний зв’язок, сильніше від усякого терору”***.

Уже як вторинну причину трактує С. Бандера економічний, але невід’ємний чинник: “*До того приєднується послідовне, щораз сильніше, тотальне пов’язування народного господарства України з московським, поставлення такого принципу в основу цілої совєтської господарської системи. Вона керується не економічними, а більш політичними раціями, щоб часом відділення України від Росії було з економічного боку неможливе, чи дуже трудне, щоб господарство України завмирало автоматично, коли Москва спинить кровообіг у відповідних артеріях, чи коли б вони були перервані відділенням України від Росії*”. Чи не є це передбаченням сучасних відносин між Україною й Росією у так званому газовому конфлікті, де позірно основним каменем спотикання є ще не вкрадена московитами українська газотранспортна система? Через втрату Україною свого значного духового потенціялу ця проблема рік у рік вибухає вже не локальним, а світовим конфліктом як розплата Европі й Америці за мутацію їхньої духовости: агресора слід знищувати, а не втихомирювати через ситуативне пристосуванство. Духовість пристосувати неможливо — її можливо спотворити. Отож “*революційне змагання —* ***це національна боротьба в площині духовости і культури...”***

Далі буде.

“Жоден національно-патріотичний захід не відбувається без просвітян”.

ЗВІТУЮТЬ ЗЕМЛЯКИ ШЕВЧЕНКА

Валентина ПРИЛУЦЬКА,
відповідальний секретар
Черкаського облоб’єднання ВУТ
“Просвіта” ім. Тараса Шевченка

На звітно-виборну конференцію обласного об’єднання 400 її учасників зібралися в Корсуні-Шевченківському. Гостинно зустрічали колег викладачі та студенти відомого на всю Україну педагогічного училища на чолі з директором О. Жежеруном. Гості захоплено оглядали виставки робіт, які виготовили студенти педучилища та учні міської спеціалізованої школи-інтернату (директор О. Бондаренко).

Голові Черкаського обласного об’єднання Олені Фещенко було про що звітувати просвітянам, адже Черкащина — це козацький край з багатими національними традиціями. Тож просвітяни-краєзнавці разом зі школярами розробили маршрути для ознайомлення з історичними місцями Черкащини, впроваджують Державну програму “Золота підкова Черкащини”. Під такою назвою з 2005 року в закладах освіти області проводять екскурсійно-краєзнавчу заочну акцію для дітей та учнівської молоді. Відбуваються зльоти пошукових загонів. Цікавим був дитячий обласний конкурс “Сім духовних святинь малої батьківщини”, в якому брали участь і просвітяни.

Обласне об’єднання старанно виконує укази Президента України “Про заходи у зв’язку із 75-ми роковинами Голодомору 1932—1933 рр. в Україні”, “Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов’язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні”, “Про проведення Всеукраїнської молодіжної акції: “Пам’ятати. Відродити. Зберегти”. Просвітяни області взяли участь у написанні й виданні “Національної книги пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 рр. у Черкаській області”.

Налагоджена тісна співпраця просвітян з обласною радою ветеранів і козацькими організаціями щодо подальшої активізації військово-патріотичної роботи з учнівською та студентською молоддю. Суттєво зросла кількість учнів, які беруть участь у Всеукраїнських експедиціях, різноманітних акціях, конкурсах. При загальноосвітніх навчальних закладах члени “Просвіти” створили клуби та гуртки, спрямовані на виховання молоді на традиціях українського козацтва. Так, на базі Вікненської ЗОШ I—III ступенів Катеринопільського району діє гурток впровадження козацької педагогіки “Козацькими стежками”. У листопаді 2008 року проведено обласний зліт козачат у Катеринопільському районі, де діти показали знання історії козацтва, навички елементів козацької військової майстерності. Учні десяти шкіл: Чигиринського району (Чигиринська № 2, Вершанська, Медведівська, Суботівська), Звенигородського (Моринська, Козацька, Спецівська, Шевченківський НВК), Корсунь-Шевченківського (К.-Шевченківська № 1, Шендерівська, Комарівська), де працюють освітяни — члени “Просвіти”, беруть участь у державній програмі “Особистісно орієнтована система патріотичного виховання підростаючих громадян України”.

Обласне об’єднання працює відповідно до річного плану, в основу якого покладено план роботи ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Спільно з органами державної влади традиційно проводимо заходи загальнонаціонального характеру: Новорічні та Різдвяні віншування, День Соборності, День Конституції, День Незалежності, День писемності та мови.

Проводимо дослідницьку роботу та популяризуємо наших земляків, які боролися за незалежність України. У січні цього року провели I обласний фестиваль “Зоря Василя Симоненка”, в рамках якого учні писали твори про свого земляка (переможець — Ольга Аксьонова, учениця ЗОШ № 9 м. Черкас), обласний конкурс читців поезії Василя Симоненка, зустрічі з колегами-журналістами, друзями поета. Учні черкаських шкіл №№ 28, 33 доглядають за могилами Василя Симоненка та його матері.

Пишаємося, що ми — земляки Шевченка. Тисячі екскурсантів з багатьох країн світу відвідують щороку Канів, Шевченкове, Моринці, Будище, і всіх гостинно зустрічають не тільки працівники музеїв, а й учителі-просвітяни та учні шкіл, які проводять екскурсії, допомагають облаштовувати території заповідника та музеїв.

Головне управління освіти і науки Черкаської ОДА спільно з обласним об’єднанням “Просвіти” провело фестивалі-конкурси до 195-річчя з дня народження Тараса Шевченка “Шевченко у моєму серці” в Черкасах, Каневі, Шевченковому.

У травні проводимо літературно-мистецькі вечори “Мамине святе ім’я” — до Дня матері.

Традиційним стає обласний фестиваль-конкурс “Наша мова — солов’їна, наша пісня — спів душі”. Просвітянська молодь подає на конкурс письмові роботи “Легенди, звичаї та обряди мого рідного краю”, “Діалекти та говірки мого села”. Для дорослих просвітян проводимо конкурс художньої самодіяльності.

До 148-ої річниці перепоховання Шевченка в Каневі взяли участь у Всеукраїнській акції пошанування пам’яті поета: сходження на Тарасову гору, читання віршів біля пам’ятника поетові.

Молоді просвітяни — переможці Всеукраїнських конкурсів: патріотичного плаката і малюнка “Палітра українського слова”; читців класичної та сучасної поезії; літературно-мистецького конкурсу ім. Дмитра Білоуса; художньої самодіяльності просвітянських колективів.

З ініціативи черкаських просвітян з 2005 року в області проводяться акції “Подаруй квітку другові” та “Прикрасимо Землю квітами”. Результат — тисячі кущів багаторічних квітів, які подарували працівники дошкільних установ Черкас, прикрасили подвір’я сільських шкіл, закладів культури, храмів. Отже, прикрасили Землю.

Про величезну роботу та відповідальність, яка лежить на канівцях-просвітянах, розповіла голова Канівської “Просвіти” Віра Носенко.

Із цікавістю слухали учасники конференції директора Стецівської школи, де створено один із перших просвітянських осередків Звенигородщини, Любов Білозерську, яка поділилася досвідом навчання школярів народних ремесел: гончарства, різьбярства, плетіння з лози, вишивки.

Про виховання молоді на традиціях української культури розповіли Ліна Терещенко (директор Шевченківської школи-інтернату) та Лідія Івахненко (директор Матвіївського НВК Чигиринського району).

Голова Корсунь-Шевченківської райдержадміністрації Іван Пустовіт повідомив про спільну роботу органів влади з районною “Просвітою”.

Усі промовці визнали роботу обласного об’єднання задовільною і внесли пропозицію обрати Олену Фещенко головою облоб’єднання “Просвіти” на наступний термін.

Усі погодилися, що книжкова продукція ВЦ “Просвіта”, надана первинним осередкам та учасникам конкурсів, які проводить обласне об’єднання спільно з Головним управлінням освіти і науки Черкаської облдержадміністрації, — високої якості.

З найактивніших, шанованих просвітян обрали правління, ревізійну комісію облоб’єднання та делегатів VIII з’їзду “Просвіти”.

На завершення відбувся концерт. Урочисто звучав “Великдень” у виконанні студентки Корсунь-Шевченківського педучилища Тамари Лоцман. Зачарувала зал ліричним сопрано канівка Ольга Бутенко. Учень 4 класу Кумейківської школи Віталій Панченко прочитав “Мені тринадцятий минало” Тараса Шевченка, Інна Калаба (м. Жашків) та Анна Дорошенко (м. Городище) — власні поезії про Кобзаря.

Багатоголоссям та професійністю виконання порадував хор просвітян Шевченківської школи-інтернату. Берегині народних звичаїв — просвітяни с. Матвіївки (Чигиринський район) показали фраґмент весілля — обряд сватання. Після конференції просвітяни відвідали музей Корсунь-Шевченківської битви.

«НА ВАРТІ УКРАЇНСТВА»

Під такою назвою в Народному домі Хмельницької “Просвіти” відбулося засідання “круглого столу”, яке організувало управління освіти міської ради та правління міської “Просвіти”. Учасниками заходу були заступники директорів з виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів міста, а почесною гостею — пані Євгенія Сохацька, професор Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, голова Всеукраїнського товариства Івана Огієнка.

Голова міської “Просвіти” Зоя Діденко ознайомила присутніх зі збірником статей з літературознавчого та культурологічного доробку Євгенії Сохацької “На варті українства”, зазначивши, що цю варту вічно й гідно несе слово Шевченка, Огієнка та ще багатьох українських достойників.

Шановна гостя зосередила увагу присутніх на власних шевченкознавчих наукових розвідках. Перше її дітище — конференція “Тарас Шевченко і Поділля”, проведена 1989 року. Особливий інтерес учасників зібрання викликала надрукована в збірнику найновіша праця “Іван Огієнко про релігійність Тараса Шевченка”.

Прес-центр Хмельницького міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

ПЕЙНТБОЛ НА ЧЕСТЬ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА

Петро АНТОНЕНКО

130-річчя з дня народження Симона Петлюри Чернігівська “Молода Просвіта” вирішила відзначити своєрідно, нешаблонно. Замість того, щоб виголошувати казенні доповіді, молоді просвітяни провели на узліссі на березі чарівної Десни військово-спортивні змагання. Адже наш видатний державний діяч був ще й військовим, Головним отаманом Армії Української Народної Республіки. Тож молодь вирішила продемонструвати, що також готова до борні за нашу незалежну державу.

За основу взяли пейнтбол. Ця цікава гра набула чималої популярності. Тож охочих позмагатися у спритності, влучності, вмінні маскуватися або навпаки — вистежувати супротивника — було чимало. Здебільшого — студенти двох університетів Чернігова — педагогічного й технологічного. “Бої” над Десною розгорілися не на жарт. І продемонстрували команди неабиякий вишкіл. А найкращих вояків нагородили теж своєрідними призами — наборами українських безалкогольних напоїв.

Молоді чернігівські просвітяни шукають цікаві форми роботи, йдуть до молоді. Так, нещодавно організували молодих на благородну акцію — донорство. Кров здали і голова Чернігівської “Молодої Просвіти” Олександр Шевченко, і чимало його друзів з організації.

ОРГАНІЗУВАТИ РУХ ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Надія КИР’ЯН
Фото **Євгена БУКЕТА**

28 травня відбулася звітно-виборна конференція Київського міського об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

На конференцію прибули 48 делегатів. Голова “Просвіти”, народний депутат Павло Мовчан привітав учасників зібрання і вручив ректорові НПУ ім. М. Драгоманова Вікторові Андрущенку — медаль “Будівничий України”, а голові осередку “Просвіти” Лінгвістичного університету, професорові Олександру Стишову — подарунок від Верховної Ради України.

Голова правління КМО “Просвіти” Ольга Пугач у звітній доповіді зазначила, що це об’єднання створили чотири роки тому. Були складнощі з реєстрацією, на яку через бюрократичну тяганину витратили близько трьох років. Через це не змогли вчасно відкрити рахунки й не встигли багато що зробити.

Почали з того, що приєдналися до відзначення 1020-ліття хрещення Київської Русі. Далі звернулися до витоків. Першим головою Київської “Просвіти” був Борис Грінченко, зареєстрована вона 1906 року. Вшанували його пам’ять, впорядкувавши могилу на Байковому цвинтарі; долучилися до впорядкування могили Лесі Українки. Звернулися до КМДА з проханням надати організації приміщення. Почали роботу зі встановлення меморіальних дощок на будинках, які споруджували просвітяни. Відзначили 140-річчя “Просвіти”, провели акції у ВНЗ, школах, просвітянських осередках. Співпрацюють з НСПУ, КУН, формують просвітянські бібліотеки з ВЦ “Просвіта”, видавництвом “Веселка” тощо. Вручаючи нагороди просвітянам, обов’язково дарують книжки. Допомагають школам, зокрема Менського району на Чернігівщині, батьківщині визначного українського перекладача Григорія Кочура, 100-річчя з дня народження якого відзначали нещодавно. Створили в Інтернеті сайт, щоб залучити до просвітянської роботи молодь. Сайт відвідують читачі зі 118 країн світу, 200—250 осіб щодня. Особливий успіх сайту пов’язаний з розміщенням на ньому кодексу українця, який містить 100 пунктів.

Нові осередки створили в дев’яти районах Києва. Найчисленніше об’єднання “Просвіти” в Солом’янському районі, керує ним Зоя Голота. Тут вісім первинних осередків, близько 500 просвітян. Активно діють просвітяни ВНЗ — Національного технічного університету “КПІ”, будівельного, транспортного університетів, авіаційного коледжу. Жоден національно-патріотичний захід не відбувається без просвітян. Київ — столиця, і на неї рівняються. В об’єднанні багато молоді, планують організувати широкий рух за українську мову під гаслом “Розмовляти українською — це модно”.

Павло Мовчан, Василь Герасименко і Юрій Гнаткевич

Просвітяни належно оцінили роботу Ольги Пугач, її організаційні здібності, активність, вимогливість, щирість у ставленні до кожного. Зважаючи на її зайнятість, головою Київської “Просвіти” переважною більшістю голосів обрали Василя Герасименка, заступника начальника Головного управління освіти і науки КМДА.

НОВИНИ УСІМ

Учасники вечора з нагоди 200-річчя Миколи Гоголя в Таллінні

ГОГОЛЬ УКРАЇНСЬКОЮ

У Таллінні відбувся вечір, який організував Конґрес українців Естонії з нагоди 200-річчя Миколи Гоголя. У вечорі “Гоголь українською” взяв участь соліст Національної філармонії України Андрій Бурлуцький, а також митці української громади. Захід відбувся у межах циклу “Видатні постаті України”, який багато років проводить Конґрес українців Естонії.

На початку квітня у Таллінні вже проходив вечір з нагоди 200-річчя Миколи Гоголя, організовував його Центр російської культури із залученням професійних акторів Російського драмтеатру, тож рівень заходу був високий. Саме тому активісти Конґресу українців Естонії, які організовували гоголівський “вечір по-українськи”, трохи побоювалися: чи прийдуть глядачі? Та ще й погода того дня випала по-літньому тепла, що нечасто буває в Естонії.

Усупереч побоюванням, вишукана зала середньовічного будинку на Ратушній площі Таллінна, де проходив вечір, була заповнена вщерть. Серед присутніх був і представник Міністерства культури Естонії. Глядачі тепло вітали учасників вечора, особлива ж увага та бурхливі оплески дісталися солісту Національної філармонії України Андрію Бурлуцькому, який читав уривки із творів Гоголя. Зворушливим і майстерним було виконання монологу Тараса Бульби. Естонські українці дуже вдячні Андрієві Бурлуцькому, бо вечір відбувся саме завдяки його допомозі, оскільки серед української громади професійних акторів немає.

У свою чергу, український артист, за його визнанням, був приємно здивований високим мистецьким рівнем місцевих українських виконавців, які взяли участь у вечорі. Серед них були ансамблі “Відлуння”, “Журба”, “Надвечір’я”, соліст Володимир Говоруха. Попри несприйняття окремих глядачів, які заявили: “Гоголь в гробу бы перевернулся, если б услышал свои произведения на украинском!”, вечір надовго запам’ятається естонським українцям. Адже вони люблять свою далеку Батьківщину і шанують її видатних діячів.

ПЕРШИЙ МІЖНАРОДНИЙ ДИТЯЧИЙ ВЕЛОМАРАФОН

У серпні цього року відбудеться унікальна благодійна фізкультурно-оздоровча акція для дітей — веломарафон “Європейськими стежками Степана Бандери”, приурочена до 100-річчя з дня його народження. Організатор веломарафону — Благодійний фонд “Еко-милосердя” (м. Соснівка), генеральний партнер та головний співорганізатор — Львівська обласна рада, обласна асоціація місцевих рад “Ради Львівщини”. Партнерами веломарафону стануть міста й райони Львівщини, через які проходить маршрут.

Проект має соціальний характер і реалізується як благодійна фізкультурно-оздоровча акція, спрямована на поліпшення здоров’я молоді й популяризацію здорового способу життя. Суспільна мета акції — реабілітація імені та вшанування пам’яті одного з найбільших національних героїв України Степана Бандери.

14—16-річні хлопці й дівчата, які кілька років займаються велотуризмом у Львівському обласному центрі краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді, у супроводі двох досвідчених дорослих велотуристів подолають маршрут завдовжки 1832 км, пов’язаний із життям Степана Бандери: Соснівка—Сокаль—Червоноград—Жовква—Дубляни—Львів—Миколаїв—Жидачів—Калуш—Рожнятів—Долина—Болехів—Моршин—Стрий—Дрогобич—Самбір—Судова Вишня—Мостиська—Сянік (Польща)—Краків—Освенцім—Піщани (Словаччина)—Відень (Австрія)—Мюнхен (Німеччина).

Вибір маршруту пояснюється тим, що Степан Бандера — символ української нації — вів здоровий спосіб життя, ніколи не вживав алкоголю і не палив. Більш того, спортивні заняття — біг, плавання, лижні кроси й особливо тривалі мандри — з дитинства визначили його мужній характер і волю до досягнення мети.

Реалізація проекту передбачає урочисті церемонії та публічні заходи (проводи марафонців, мітинги, передання веломарафонцям капсул із землею для доставки на могилу С. Бандери, виступи громадських діячів, прес-конференції тощо) біля пам’ятників С. Бандері в усіх містах за маршрутом в Україні, а також зустрічі з ровесниками за кордоном та спілкування з ними на теми здорового способу життя, встановлення дружніх контактів, обговорення майбутніх спільних акцій.

ЖИТТЯ ДО І ПІСЛЯ ЗЕМЛЕТРУСУ В АБРУЦЦО

Українці в Аквілі жили так, як і більшість іммігрантів в Італії: робота у сім’ях, недільні зустрічі, дзвінки, передачі та листи рідним. У ніч землетрусу все це змінилося, нестабільний побут втратив і ці нечисленні точки опертя. Про життя українців “до” та “після” розповідає 49-річна Галина, наша співвітчизниця з Аквіли. Народилася вона на Львівщині, жила на Зборівщині. В Італії вийшла заміж за аквільця.

“В Аквілі є гарний замок, який відвідує багато туристів. Раніше ми збиралися у його парку. Та комусь, мабуть, не сподобалася присутність там українців. На виклик невдоволених приїхала поліція, показала нам місце, де можна збиратися, дала неофіційний дозвіл. Відтоді ми зустрічаємося “на Ротонді” та площі Ринок. Зв’язок із родичами в Україні забезпечували нам щотижнево три бусики.

Українці молилися у церкві Санта Марія Соттопортічі. З Рима, щоб відслужити Службу Божу, раз на місяць приїжджав о. Порфирій. Священика супроводжував дяк. До церкви завжди ходило багато людей. Однак розмірений ритм життя зруйнував землетрус.

Земля почала хитатися ще задовго до 6 квітня. Тієї ночі ми спали в авто — боялися залишатися в будинку, двічі відчувши значні поштовхи. Третій стався о 3.32 ночі. Машина підстрибувала, як скажена, а це ж була кількатонна “тойота”!

Стінами нашого п’ятиповерхового будинку розповзалися тріщини.

Стихійне лихо, яке неможливо передбачити чи запобігти йому, трагічно позначилося не лише на людських долях, а й на психіці мешканців Аквіли. Багато тих, хто залишився живими тієї страшної ночі, повернулися в Україну, щоб оговтатися. Дехто залишився. Та є й такі, що потрапили до лікарень.

Я знайома з кількома нашими жінками, які зараз живуть у наметах. Їх евакуювали разом із престарілими, яких вони доглядають. Багатьох вивезли на узбережжя Адріатики, у Пескару. Тим, хто працює доглядальниками, зменшили зарплати, пояснюючи, що зараз менше роботи.

Італійська держава не розмежовувала італійців і громадян інших країн, надаючи всім прихисток, годуючи й опікуючи, як своїх. Люди розуміють нашу біду.

Українці теж готові допомагати іншим. Наші в Аквілі тримаються разом, тому перше, про що думала більшість, — чи не постраждали друзі?

Знаю, як рятували одну нашу жінку, здається, її звати Лесею. Коли будинок завалився, сусіди почала розгрібати руїни. Лесю витягли з-під завалів”.

Хоч землетруси (не такі сильні, як раніше, та все-таки відчутні) тривають, життя повертається у звичне русло. Днями споруди перевіряють на стійкість, і, можливо, дехто зможе повернутися у знайомі стіни.

Зичимо всім — українцям, італійцям, громадянам інших країн — талану і здоров’я, щоб пережите пішло від них, як важкий сон, і більше ніколи не поверталося.

VIII СВІТОВИЙ ЗЛЕТ СУМ ВІДБУДЕТЬСЯ У ВАНКУВЕРІ

На засіданні Світової Управи СУМ у Києві було ухвалено проект VIII Світового Злету Дружинників, що відбуватиметься в лютому 2010-го у місті Ванкувері (Канада). СУ СУМ створила організаційний комітет, до якого входять члени Світової Управи, Світової Референтури Дружинників та Крайової Управи СУМ у Канаді. Невдовзі вийдуть обіжники з детальною інформацією про VIII Світовий Злет.

ХАФІЗ: КАБУЛ—ХАРКІВ—“МАРІЧКА”

Хафіз Сіддік народився в Афганістані, у Кабулі. З дитинства захоплювався музикою і співом. Школярем працював на Кабульському телебаченні ведучим молодіжно-розважальної телепрограми, був солістом музичної групи. Після закінчення школи здобував вищу освіту в Україні: навчався водночас у двох ВНЗ — Харківському інженерно-будівельному та державному інституті культури. Отримав спеціальності інженера і режисера-постановника. Студентом брав активну участь у культурному житті ВНЗ, був неодноразовим лауреатом міжнародних студентських конкурсів і фестивалів. Тепер ...уляризує українську виконанні.

УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ В ПОРТУГАЛІЇ

Доля закинула мене до Португалії, краю, що відрізняється усім — і кліматом, і культурою — від моєї Батьківщини України. Але, на мій подив, я не відчула себе викинутою з життя, побачила, що в Португалії, за тисячі кілометрів від рідної землі, є організація, яка зберігає українські звичаї й традиції, є люди, які самовіддано працюють для української громади, згуртовуючи її, показують португальцям, що таке українська пісня, танець, українська культура.

З травня я побувала на українському концерті в місті Порту, який організувала Спілка українців у Португалії за участі Української Греко-Католицької Церкви і підтримки Консульства України в місті Порту та мерії міста. Це було національне свято, в якому взяли участь найкращі українські колективи в Португалії. Організатори прагнули об’єднати талановитих краян з різних міст, осередків Спілки, щоб показати, що в єдності наша сила, що згуртувавшись, українці можуть гідно представляти нашу державу. І це їм вдалося: українці відчули, що вони не самотні в чужій країні.

“РІДНЕ СЛОВО” ЗА КОРДОНОМ

Всеукраїнське об’єднання “Свобода” розпочинає акцію “Рідне слово”, покликану допомогти українським освітнім закладам й українським організаціям за кордоном підручниками та художньою літературою. Цей проект виник за ініціативи викладачів української школи у Чехії, де навчаються діти українців-заробітчан.

“Свобода” звертається до колективів навчальних закладів України, батьків та учнів з пропозицією підтримати проект “Рідне слово” і допомогти шкільними підручниками українським громадам, які тимчасово перебувають поза Україною.

“Сучасна влада в Україні створила нестерпні умови для життя українців, через які частина наших земляків змушена їхати на заробітки за кордон. Можновладці не переймаються проблемами пересічних українців, умовами їхнього життя, можливістю лікуватися, працювати, навчати власних дітей. Сучасний український політикум, безсоромно зрадивши передвиборним обіцянкам, спрямував усі зусилля на досягнення однієї мети — збереження за будь-яку ціну влади та порятунок своїх статків і бізнесу, нехтуючи інтересами нації.

Програмні засади Всеукраїнського об’єднання “Свобода” спрямовані на створення гідних умов життя і роботи українців на Батьківщині, розвиток національної культури й освіти, самоутвердження української нації на рідній землі та поза її межами.

Ваша підтримка сприятиме збереженню національної ідентичності дітей українців за кордоном, вивченню та розвитку української мови тисячами українців, які нині вимушено працюють за межами Батьківщини”, — йдеться у зверненні.

Підручники просимо надсилати до обласних організацій ВО “Свобода”, звідки їх передаватимуть до українських шкіл за кордоном, або до Київського офісу “Свободи” за адресою: офіс 28, вул. Велика Житомирська, 17, Київ, 01025, тел.: 8-044-279-29-19, 8-097-275-10-32.

Матеріали надала Українська Світова Інформаційна Мережа (УСІМ) при МТОУ “Четверта Хвиля”

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО В ІТАЛІЇ

Українці на Апеннінах готуються до І Конкурсу української книжки в Італії

Марія КОЗАЧОК

Конкурс української книжки в Італії заснувало найбільше українськомовне видання на Апеннінах — “Українська газета” для гідного відзначення авторів, які зробили внесок у розвиток українського слова в Італії та вітчизняної видавничої справи. Він прагне привернути увагу громадськості в Україні до видання книжок у діаспорі, сприяти промоції найкращих зразків українських видань за змістом, художнім оформленням та поліграфічним виконанням, підвищенню ролі української книжки в суспільстві.

Цей захід підтримало Посольство України в Італії.

— У нашу редакцію постійно надходять книжки українських авторів, які ми представляємо на сторінках “Української газети”, — розповідає ініціатор заходу Маріанна Сороневич, головний редактор видання. — За роки сформувалася ціла бібліотека. Ці видання свідчать про інтелектуальний потенціал українців, які були змушені покинути Батьківщину.

На конкурс приймають прозові та поетичні книжки українською мовою авторів, що проживають в Італії, або книжки, написані під час проживання в Італії, надіслані у редакцію “Української газети” до 30 червня 2009 року.

До конкурсних книжок слід додати лист-звернення до журі, перелік найзначущіших публікацій про книжку в друкованих ЗМІ, передачах на радіо та телебаченні, відгуки читацької аудиторії на публікації.

— Після оголошення Конкурсу до нас звернулося багато нових авторів. Серед поданих видань — оповідання, романи, книжки для дітей, карикатури, гуморески. Та найбільше збірок поезій, у яких українські заробітчанки виливають ностальгію, почуття, близькі кожному, — додає Маріанна Сороневич.

Під час підбиття підсумків, зокрема, враховуватимуть актуальність публікацій книжки чи добірки, професійний рівень автора в розкритті теми, оригінальність подання матеріалу, наклад видання, відгук та інтерес широкої читацької аудиторії, якість поліграфії та обсяг книжки, добірки.

Голова журі, що оцінюватиме видання, — Олена Пономарева, професор Римського університету “Ла Сап’єнца”. Його члени — Ігор Брусило, другий секретар Посольства України в Італії, відповідальний за питання культурно-гуманітарного співробітництва, та Маріанна Сороневич.

— Цей конкурс показує, скількох творчих людей втратила Україна через еміграцію. Хоч у цьому можна знайти і позитивний момент — поширення українського слова та культури за кордоном, — завершує пані Сороневич.

Охочих взяти участь у конкурсі просимо надсилати два примірники книжки з позначкою “На конкурс “Українська книжка року в Італії” на адресу редакції “Української газети”: Gazeta Ukrainska, via Virgilio Maroso 50, 00142 Roma. Підробиці на сайті www.gazetaukrainska.com.

“Людина завжди вчиться тільки в тих, кого любить”.

ДУХОВНІ МАТЕРИКИ ОЛЬГИ СЕНЮК

Галина КИРПА
Фото **Дмитра ЧЕРЕДНИЧЕНКА**

Євген Попович та Ольга Сенюк. Київ, травень, 2001

Коли надходить 14 листопада, мені завжди кортить підняти слухавку, зателефонувати Ользі Дмитрівні Сенюк і сказати: “Вітаю Вас із днем народження Астрід Ліндґрен!” А через шість днів так само привітати її з днем народження Сельми Лаґерлеф. І нічого дивного в тому не було б, адже своїм “народженням” в Україні славетні шведські письменниці зобов’язані саме Ользі Сенюк. Але мене завжди зупиняє думка, що мій дзвінок зіб’є її з творчого плину, хоч нікому іншому в Україні зателефонувати з такої нагоди я не могла б.

Добре було б коли-небудь прочитати спогади самої Ольги Дмитрівни про дитинство, про її рідні Підгайчики Коломийського району на Івано-Франківщині. Про польську гімназію й перші поетичні спроби, що друкувалися в українському дитячому журналі, який у той час виходив у Галичині. Знаю, що вона була дуже здібна й тяглася до знань, спрагло читала безліч книжок українською, польською та російською; а вже коли навчалася в Чернівецькому університеті на англійській філології та в аспірантурі при катедрі англійської мови у Київському університеті, то, звичайно, досконало опанувала англійську мову та літературу. Тоді шановний Андрій Олександрович Білецький і навернув здібну аспірантку до вивчення шведської мови. Спершу загадав прочитати в оригіналі одну мовознавчу працю, потрібну для дисертації. Ця праця й стала вирішальною. Саме з неї почалося ґрунтовне вивчення й дослідження шведської, а згодом і всіх інших скандинавських мов та літератур. І закінчилося все те захопленням на ціле життя, бо відтоді аспірантка Ольга Сенюк стала на дорогу першопрохідця в перекладі зі шведської, норвезької, данської та ісландської мов і лишилася вірною своєму кредо — перекладати тільки з оригіналу.

Тут вона не була самотня — такі принципи відстоювали й ті, хто працював у літературі пліч-о-пліч. І передусім — її чоловік, світлої пам’яті Євген Попович, блискучий знавець німецької. І, безперечно, Микола Лукаш, якого Ольга Дмитрівна називає “генієм перекладу”. Свого часу він рекомендував перекладачку Ольгу Сенюк до Спілки письменників України.

Є в її творчому доробкові й переклади з англійської, завдяки чому давненько вже маємо “свого” Теккерея (“Ярмарок суєти”) і свого Шекспіра (“Віндзорські жартівниці”), а також окремі оповідання М. Твена, В. Фолкнера, Дж. Лондона, Д. А. Селінджера, Дж. Апдайка та інших, вміщених у різних збірках. З усього того виходить насправді поважна полиця. Недарма творчість Ольги Сенюк відзначено премією ім. Максима Рильського за художній переклад.

Проте всі твори чужомовних авторів, яких Ольга Сенюк “пересадила” на український ґрунт, годі перелічити у короткому слові. Бо ті духовні материки, що відкриває нам перекладачка впродовж багатьох літ, заслуговують куди поважнішої розмови. Ви тільки погляньте, що то за материки! Кожне ім’я — ціла епоха, яка глибоко пускає коріння у наше духовне життя. Згадаймо “Червону кімнату” — том із величезної спадщини видатного шведського письменника-реаліста Авґуста Стріндберґа, який нещодавно побачив світ третім виданням. Згадаймо Сельму Лаґерлеф, нобелівську лауреатку 1909 року, її “Сагу про Єсту Берлінґа” — цю величну поему про надзвичайні людські долі, про шляхетні почуття і вчинки, зло й добро, кохання й смерть, моральність і пожертву. Я, скажімо, жодної книжки не читала стільки разів, як “Сагу...”. І як же шкода, що 150-річчя видатної шведки (торік широко відзначене в культурному світі) нинішнім українським видавцям згадати, на жаль, нічим. Важко стриматися, щоб не процитувати бодай один уривок: *“Усі радісно привітали Єсту, почали жартувати і одне поперед одного питали:*

— Що там робиться в Екебю, як вам живеться в тій райській оселі?

— Там тече молоко і мед, — відповів Єста. — Ми спорожняєм гори від заліза й наповнюєм льохи вином, лани дарують нам золото підзолочувати мізерію життя, а ще ми рубаємо ліси й робимо скраклі та альтанки.

Господиня зітхнула, всміхнулася й сказала тільки одне слово:

— Поет.

— У мене багато гріхів на сумлінні, — боронився Єста Берлінґ, — але я не написав ніколи жодного вірша.

— Однаково ти поет, Єсто, тут уже нічого не вдієш. Ти пережив більше поем, аніж інші поети понаписували...”

Мені кортить перефразувати ці слова й сказати: “*Однаково Ви поетка, Ольго Дмитрівно, Ви пережили більше поем, аніж інші поети понаписували!”* І це буде щира правда, бо ж у цьому випадку слова *письменник* і *перекладач* — синоніми.

Пам’ятаєте, як називав Іван Франко таке високе мистецтво інтерпретації? “*Щасливий* вислів”, “*щасливий* переклад”. І то була найвища похвала, найбільше захоплення. В Ольги Сенюк *“щасливих перекладів”* багато: це й унікальні серійні видання “Сучасна норвезька новела”, “Сучасна данська новела”, оповідання вибраних новел данця М. Андерсена-Нексе та норвежця Б’єрнстьєрне Б’єрнсона, “Пані Марія Ґруббе. Нільс Люне” Єнса Петера Якобсена (того самого, яким зачитувалися Кобилянська і Стефаник — але ще не в “своїх” перекладах), і “Острів. Я і мій син” Сари Лідман, і “Маріамна” Пера Лаґерквіста, і “Джмелиний мед” та “Слід змія на скелі” Торґні Ліндґрена — хто воліє згадати, що таке *справжня* література — прошу, читайте, не пошкодуєте... Усіх видань не перелічити. А як філігранно все відтворено! Яка багата й розкішна мовна палітра кожного твору! Все це — свідчення великого перекладацького таланту й відповідальності за Слово.

1992 року в Норвегії побачила світ книжка політичного діяча й журналіста Кристіана Кристенсена “Волю Україні”. Це незвичайна розповідь про українського повстанця, колишнього в’язня польського та совєтського режимів Миколу Радейка, якого 1948-го доля закинула в Норвегію. За словами автора, українець Радейко (до речі, був членом норвезького ПЕН-клубу) став “неофіційним українським послом у Норвегії”, що допомагав світові дивитися на Україну “не крізь московські окуляри” і дбав про те, щоб там знали правду про його Батьківщину та її історію. Через сім років цю книжку в перекладі Ольги Сенюк видав “Смолоскип”. 2000-го уривки з неї вмістив журнал актуальної світової літератури “Стоголосник” (повністю присвячений Норвегії, де Ольга Сенюк виконувала неофіційну роль посла норвезької культури в Україні).

Окремо маємо наголосити й на тому, як завдяки перекладам Ольги Сенюк зі шведської збагатилася і наша література для дітей. Нині маємо 13 повістей Астрід Ліндґрен — 13 найліпших творів найліпшої (за твердим переконанням перекладачки) дитячої письменниці XX сторіччя. Тут і книжки про найнеймовірнішу на землі дівчинку Пеппі Довгапанчоху, про найкумеднішого у всьому світі халамидника Карлсона, зворушлива повість про двох братів Лев’яче Серце і ще не менш зворушлива розповідь про відважну дівчинку Роню, щемлива оповідь про Міо, про Расмуса-волоцюгу, про справжнього детектива Калле Блюмквіста, про прекрасне дитяче товариство з Гамірного і...

Сподіваємося, що невдовзі з’являться нові, не відомі ще в Україні твори з багатющої спадщини неповторної Ліндґрен. Доречно було б згадати й статтю Ольги Сенюк на 90-річчя Астрід Ліндґрен “Вона весь час пам’ятає, як бути дитиною”, де авторка розповіла, *“як неможливе стає можливим”*, цебто про свою незабутню зустріч зі знаменитою шведкою напередодні нашого Великодня 1993 року в Стокгольмі. “*Неважко уявити, з якими почуттями я заходила до помешкання людини, що давно стала для мене живою легендою, і ось вона сама: не цілком така, як мені уявлялася, худенька, вже трохи згорблена, літня жінка з дитячими синіми очима, що, на жаль, уже не так бачили, як раніше. Надзвичайно приємна, лагідна усмішка, тихий голос. Вона показала мені свій великий кабінет, з усіх боків заставлений до стелі шафами з її книжками багатьма мовами світу. Були там і мої переклади. Повела в іншу кімнату до ліжка, на якому любила писати свої твори, — радше стенографувати, бо її рука не встигала за думками. Я посиділа з нею на тому ліжку. Навіть кава в помешканні самої Астрід Ліндґрен здавалася не звичайною кавою, а райським напоєм. А наостанок моя славетна господиня пообіцяла, що до наступної нашої зустрічі неодмінно вивчить українську мову. І я тяжко пожалкувала, що закони людського буття непереборні, плин часу невідворотний. Так би хотілося, щоб ця людина жила ще довго-довго, щоб з-під її легкої руки й далі виходили такі шедеври”.*

Замість обумовлених 20 хвилин шведська й українська письменниці розмовляли дві години. Десь там, у архіві Ліндґрен, лишилися писанки, які подарувала гостя з України, та світлини тієї неповторної зустрічі — може, колись нам теж пощастить їх побачити.

А хіба можна поминути увагою “Чудесну мандрівку Нільса Гольґерсона з дикими гусьми” Сельми Лаґерлеф? Уявляю, яку втіху мала перекладачка, передаючи шведський текст українською. Недарма ця повість причаровувала багатьох. Скажімо, Нобелівський лауреат 1980 року польський письменник Чеслав Мілош зізнавався, що на його розуміння поезії вплинула саме ця книжка для дітей. Він її так обожнював, що в образі хлопчика, який літав понад землею, загледів “метафору покликання поета”.

А “Диво-капелюх” Туве Янсон! А “Казки” Захаріуса Топеліуса! А “Норвезькі народні казки” (зі шведської та норвезької). І як взірець справжньої дитячої літератури в Ісландії — повість Стефауна Йоунсона “Сага про малого Х’ялті”. Прикро, що чимало наших новозаснованих видавництв не мають за честь гідно тримати марку якості й без сорому шпарять переклади з російських перекладів, часто навіть не вказуючи перекладача. Тож і виходить, що книгарні завалені фальшивими переперекладами в той час, як маємо справжнє перекладне багатство Ольги Сенюк. Зверніть увагу на скандинавську літературу для дітей у нібито-перекладах — самі вжахнетеся!..

Пані Ольга “замовляла” мені статті про Сару Лідман, Авґуста Стріндберґа, Астрід Ліндґрен. І ніколи не “замовляла” писати про неї саму. Хоч лише завдяки перекладам Ольги Дмитрівни я потрапила в полон скандинавської літератури, й завело мене туди українське видання “Саги про Єсту Берлінґа” ще 1971 року. А далі Ольга Дмитрівна спонукала мене, буквально вклала мені до рук книжки Кнута Гамсуна, довіривши перекладати чи не найкращі його романи “Пан”, “Містерії” та “Вікторія”. Потім разом із Євгеном Поповичем спонукала братися за новий переклад Ібсенового “Пера Ґюнта”, хоч добре знаю, що перекласти ці твори було мрією її життя. Чи багато знайдеться тих, хто зумів би “подарувати” свою мрію комусь іншому?!

Насамкінець згадаю цікавий вислів Ґете: *“Людина завжди вчиться тільки в тих, кого любить”*. Завжди, коли думаю про них, любих моїй душі людей — Ольгу Сенюк та Євгена Поповича, завдячую долі, що вона подарувала мені таку любов. А оскільки до 14 листопада ще далеко, а 1 червня Ольгу Дмитрівну вітали із днем народження всі, хто її любить, хочеться, щоб побажання, висловлені в ці дні нашій ювілярці, наснажували її на нові переклади, які поповнять безсмертну полицю скандинавістики, *“щоб з-під її легкої руки й далі виходили такі шедеври”.*

ЩЕДРИЙ ДАР РОДИНИ НОВОСЕЛЬЦЕВИХ

В. ГРИГОРЕНКО,
м. Москва

У Бібліотеці української літератури в Москві відбулася презентація колекції видань українських письменників Максима Рильського, Олеся Гончара, Юрія Мушкетика, Романа Іваничука, Івана Чендея, Василя Бабляка, Дмитра Павличка та інших майстрів слова з їхніми автографами. Ці та інші літературні реліквії передали в дар бібліотеці москвичі Сергій та Ірина Новосельцеви — діти відомої перекладачки й популяризаторки українського красного письменства в Росії Ізіди Зиновіївни Новосельцевої (1922—2000). А численні автографи — зворушливі свідчення поваги та визнання творчих заслуг перекладачки, завдяки якій у Москві побачили світ десятки російськомовних видань найкращих творів української літератури другої половини XX сторіччя. Поміж них — славетний роман з драматичною долею — “Собор” Олеся Гончара.

Приймаючи безцінний подарунок, який було представлено в експозиції чергової виставки циклу “Російська україніка у фонді БУЛ. Дари”, заступник директора бібліотеки В. Крикуненко згадав про свої творчі зустрічі з провідною перекладачкою української прози, про її участь у роботі ради з питань української літератури, що діяла при Спілці письменників СРСР. Він звернув увагу на унікальний експонат — верстку першого видання “Собору”, сторінки якого помережані численними виправленнями автора, а титульний аркуш красномовно позначений довірливим Гончаревим написом: *“Ізіді”.*

Спогадами про Ізіду Зиновіївну поділилися брат письменниці Вадим Тимченко, її син Сергій та донька Ірина, які шанобливо зберігають свідчення маминих творчих звершень, зокрема, єдиний дивом вцілілий примірник вже перекладеного “Собору”, набір якого було розсипано в друкарні, а потім, вже за часів горбачовської перебудови, роман, наче казковий фенікс, постав у чудовому виданні книжкової серії журналу “Дружба народов” у перекладі І. Новосельцевої. Після цього почалося друге його життя і в Україні...

Як засвідчили експонати виставки, з Олесем Гончарем перекладачка була знайома ще зі студентських років у Харкові, а потім, у перші повоєнні літа, коли вже навчалася в Московському університеті, обрала темою дипломної роботи роман “Прапороносці”. Читачі бібліотеки, що брали участь у презентації, з хвилюванням гортали сторінки цього документа епохи, витвореного тодішньою відмінницею. Творча доля назавжди поєднала її з одним із провідних українських прозаїків XX сторіччя. А скільки ще авторів завдячують перекладачці за те, що допомагала їхнім творам приходити до найширшої — всесоюзної, а потім і світової читацької аудиторії! Близько 17 мільйонів примірників книжок українських письменників побачили світ у перекладах І. Новосельцевої. Як не вистачає сьогодні її завзяття й масштабу діяння на підупалій ниві українсько-російської літературної співпраці!

Чудовим мистецьким завершенням теплої бібліотечної зустрічі, що вилилася в чергове засідання історико-культурологічного клубу “Родичі — Велика сім’я”, став концерт ще однієї талановитої представниці родини Новосельцевих — Лариси, яка подарувала чудову добірку українських народних пісень у власному виконанні, що в них так залюблена була Ізіда Зиновіївна.

ШІСТДЕСЯТНИКИ «ПО ЦЕЙ І ПО ТОЙ БІК ҐРАТ»

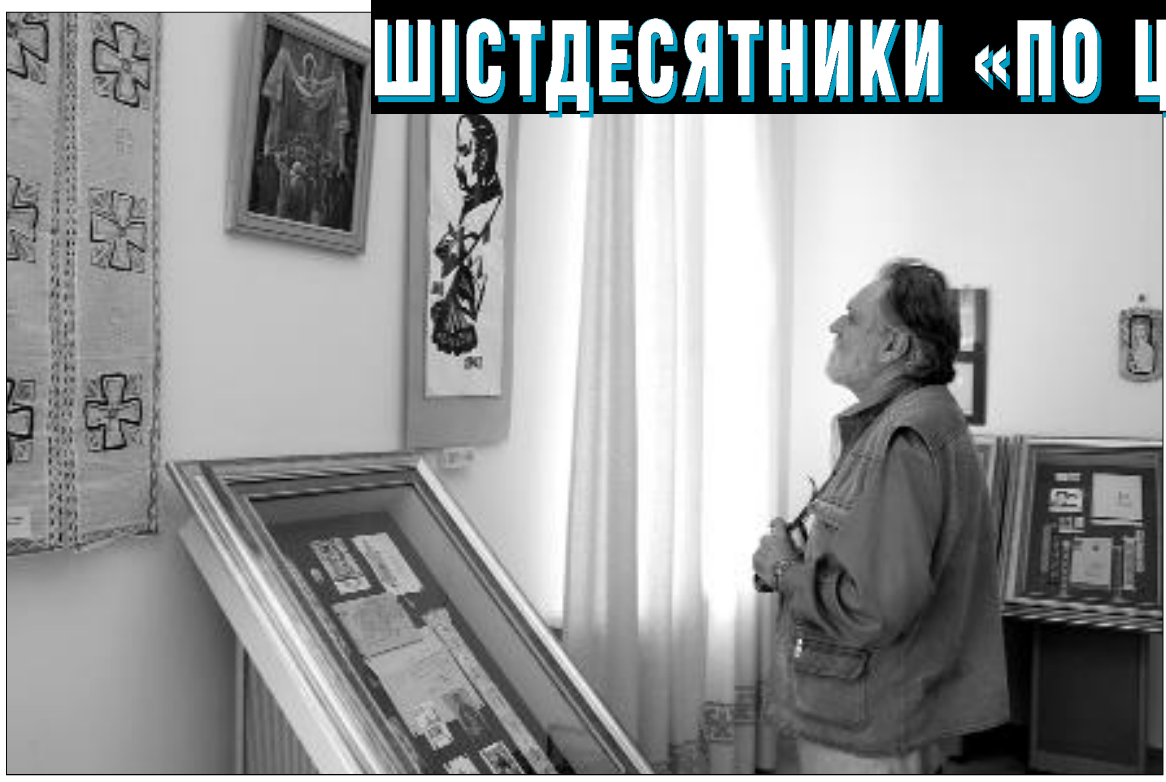

26 травня в Історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського відкрилася виставка “По цей і по той бік ґрат” із колекції музею шістдесятництва. Обидва музеї поєднує те, що вони висвітлюють боротьбу радянської влади проти українського “буржуазного націоналізму” в різні часи. Репресивна машина, яка нищила цвіт української інтелігенції в 1930-ті, не оминула фамільного дому Грушевських: безневинними жертвами репресій стали й родичі Михайла Сергійовича, серед них — єдина донька Катерина і рідний брат Олександр. “Хрущовська відлига” 1960-х принесла чергову хвилю арештів.

Надія КИР’ЯН
Фото **Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ**

Шістдесятництво: Українська інтелігенція почала активно відроджувати національну історію, культуру, мову. Суспільство переживало період піднесення. Поети користувалися такою популярністю, якої, напевно, не мали ні до того, ні після. Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Іван Драч, Віталій Коротич збирали багатосотенні аудиторії, а збірки Василя Симоненка миттю розкуповували навіть у найвіддаленіших селах.

Алла Горська. “Василь Симоненко”

У Миколи Воробйова є вірш, присвячений Іванові Драчу: “Зовсім розламати будинок йому не вдалося. Але й те добре, що діти можуть пробігати діркою, котра лишилась відтоді, коли він був молодим”. Імперія опиралася, зламавши тисячі доль, але подвижники, яких потім назвали шістдесятниками, сприяли наближенню її кінця. Найактивніші діячі, які відроджували та пропагували національні культури СРСР (не лише українці), опинилися за колючим дротом.

Нелегко велося й тим, хто був по цей бік ґрат, але сповідував національні цінності, особливо родичам засуджених. Про це свідчать експонати виставки, розташованої в двох залах музею.

Микола Плахотнюк, директор музею шістдесятництва, розповів, що виставлені експонати — лише десята частина того, що має музей. Адже приміщення бракує. Зверталися до Омельченка, до Черновецького, до Президента, до Катерини Ющенко — жодного результату. Поклала початок цьому музеєві Надія Світлична, яка віддала свою Шевченківську премію на його створення, проте багато років ніяк не можна його утвердити.

Директор музею Михайла Грушевського Світлана Панькова зазначила, що коли побачила експонати музею-побратима, була вражена і запропонувала зробити цю експозицію. В Україні музею, рівного цьому, немає, він живий, бо живі ще люди, які можуть прийти й розповісти про пережиті події. Так само 15 років добивалися, щоб відвоювати приміщення меморіального музею Михайла Грушевського, отже, потрібно діяти.

“Чому сьогодні музей шістдесятництва не має приміщення? Вочевидь, тому, що люди, які творили по той і по цей бік ґрат, кращі, ніж ті, що мали б вирішити долю музею. Ця виставка — перший крок до того, щоб музей шістдесятництва мав власну експозицію”, — підсумувала Світлана Михайлівна.

До привітань долучилася колега — директор Музею історії Києва Катерина Романова. Цей музей, який виселили свого часу, також ніяк не дочекається нового приміщення. Говорять, обіцяють, а віз і нині там. Сумно від такого ставлення керівників держави до національної пам’яті.

Виставку презентували учасники тих подій “по цей і по той бік ґрат”.

Богдан Горинь був і політв’язнем, і народним депутатом України. І нині активно працює на українську ідею. Прийшов із подарунком — повістю Гоголя “Тарас Бульба” в українському й англійському перекладах, яка щойно вийшла друком. У післямові до видання Богдан Горинь пише: “Українці в концтаборах ГУЛАГу не перетворилися на покірних безмовних рабів, на слухняну тяглову худобу. У замордованих голодом, холодом, тяжкою працею тілах жив свободолюбний нескорений дух. Історія потверджує, що більшість українських політичних в’язнів упродовж довгих років каторги були й залишилися людьми, для яких не шмат гнилої ковбаси, а духовна праця, духовний продукт були мірилом і найвищим благом їхнього існування. Гордий, нескорений український дух у розгалуженій мережі радянських концтаборів дав приклад високого злету хоробрості, мужності, сміливості, людської гідності. За десятки років неволі було організовано відчайдушні втечі, кілька повстань проти поневолювачів. Створено велику кількість пісень, поетичних, прозових, публіцистичних і наукових творів, намальовано портрети, пейзажі, тематичні композиції — доказ активного духовного життя у концтаборах. У нелюдських умовах радянського концтабору при постійному нагляді чекістів виконати серію ілюстрацій до українського героїчного епосу, яким стала для української культури, історії, безсмертна повість Миколи Гоголя “Тарас Бульба”, — це справжнє диво, справжнісінький подвиг”. Це диво, цей подвиг Віктора Невінчаного, політв’язня, який у неволі виконав 45 прекрасних ілюстрацій до Тараса Бульби, що увійшли до презентованої книжки.

Богдан Горинь розповів, як 1967 року в неволі українська молодь таємно організувала свято Кобзаря. Цей факт описав політв’язень Ярема Ткачук у книжці “Буревії”. Після доповіді всі стоячи виконали “Заповіт” та інші Кобзареві пісні. Гостями на святі були литовці, латиші, естонці, грузини, азербайджанці, вірмени, білоруси й татари. Не знайшлося жодного донощика, бо якби табірне начальство довідалося, то перешкодило б провести свято, як це було під час відзначення Різдва Христового.

Частинами вдалося вивезти з Мордовського концтабору № 11 портрет Шевченка, який до цього свята намалював Опанас Заливаха. Цей портрет — один з експонатів на виставці. У концтаборі Опанас намалював десятки листівок, підготував композиції на різні теми, які завершив, коли звільнився.

Письменник, драматург Лесь Танюк розповів, як у ті часи шістдесятники об’єднувалися навколо театру, готували вистави “Ніж у сонці” Івана Драча, “Патетичну сонату”, “Отак загинув Гуска” Миколи Куліша спочатку в Києві, потім у Львові. “Наша громада була не тільки літературоцентрична, а й дуже музична, пов’язана з композиторами”, — розповів Лесь Степанович. Згадав композитора Леоніда Грабовського, який тоді оформляв вистави. Шостакович говорив, що це найліпший симфоніст в Україні рівня Прокоф’єва. Але в Україні творче життя його не склалося, він поїхав до Москви, де працював сторожем ЦБЛ, бо там був великий рояль і він на ньому міг творити українську музику.

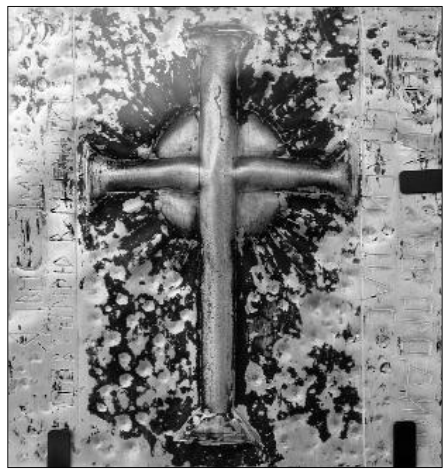

Подарунок Миколи Плахотнюка Надії Світличній. 1978 р.

Митці були причетні до поширення самвидаву. “Наш самвидав був не вузько київський і не вузько львівський, — зазначив Лесь Танюк. — Він був транзитним шляхом від Москви до Києва і далі. Скажімо, треба було передати за кордон лист Караванського. Автор ходив по посольствах із тим листом, і його не приймали, хоч це були звернення до керівників соціалістичних і комуністичних партій інших країн. Довелося лист вмонтувати в статтю про Миколу Куліша, передати її в Польщу, потім далі. Передав її Едвард Бурий, який не був пов’язаний із дисидентством, але виконував цю роботу. Самвидав поширював і Микола Бажан, який привозив із Києва деякі речі до Москви. А потім виступав і дуже активно критикував дисидентство. Люди старшого покоління були складніші, ніж нам здавалося. Вони також намагалися щось зробити”.

Валентина Чорновіл і Людмила Семикіна

Василь Овсієнко сказав, що не зараховує себе до шістдесятників, але наздоганяв їх у концтаборах. “Поява цього покоління після десятиліть тотального терору, після сатанинської селекції, коли винищували найкращих, найрозумніших, найздібніших, була дивом”, — вважає пан Василь. Він навів цитату з Івана Лисяка-Рудницького, який жив в Америці, як доказ важливості дисидентського руху в світовому контексті: “Підтверджена фактами значущість українських дисидентів не викликає сумнівів. Їхня жертовність свідчить про незламний дух української нації. Їхня боротьба за людські й національні права узгоджується з тенденцією світового загальнолюдського поступу в дусі свободи”. Коли чую зараз багато песимістичних ноток, навіть у людей поважного віку, не поділяю такого песимізму. Щоб відновити всю сукупність духовних цінностей, які несли шістдесятники, потрібно чимало часу.

Іван Драч зазначив, що шістдесятництво — глибинне явище. Це поняття йде від УНР через УПА, воно досі існує і продовжує боротьбу то занепадаючи, то піднімаючись.

На вечорі у виконанні артистів Кирила Булкіна та Галини Стефанової прозвучали вірші Василя Стуса. Студентка Юлія Морозюк прочитала поезії Ірини Калинець, написані в таборі, а онук Володимира Комашкова — дідів вірш, у якому той саркастично звертається до тюремного наглядача.

На завершення Микола Плахотнюк ознайомив з експонатами: листами, документами, речами учасників дисидентського руху В’ячеслава Чорновола, Атени Пашко, Стефанії Шабатури, Ірини Сеник, Галини Гордасевич, Івана Світличного, Алли Горської, Євгена Сверстюка, Галини Севрук, Людмили Семикіної, Ліни Костенко та багатьох інших.

Чи не найбільше мене вразив гербарій, який зібрала Надія Світлична з квітів, вирощених українськими жінками-політв’язнями таємно від табірної адміністрації. Це ж який мав бути режим, щоб таємно від нього вирощувати квіти!

БЛИСКУЧА ПЕРЕМОГА ІЗ СУМНИМИ НАСЛІДКАМИ

До 350-річчя Конотопської битви

Олександер ШОКАЛО

Переможна Конотопська битва стала виявом величезної волі українського національного духу в українсько-російській війні 1658—1659 рр. Ця війна виходить за межі двосторонніх українсько-російських відносин і закорінена в цивілізаційному протистоянні “Європейський світ”—“Московія”. Як тоді жертовний тягар ліг на українців, зокрема сіверців, так і досі ми нидіємо на розпутті того протистояння, приневолені й безтямні. Антиукраїнські політики й присяжні їм історики не популяризують переможних виявів українського народного духу, а роздмухують некрофільну істерію довкола безглуздих жертв, поразок або возвеличують усяких авантюристів до рівня національних героїв, видаючи їхню ганьбу за честь, а манію величі — за геройство. Формуючи суспільну свідомість не на правді, а на облуді, не на успіхах, а на невдачах, тим самим туманять людей і повертають людські голови назад, а з повернутою назад головою вперед не підеш.

Та в українському світі ясніє з глибин історії крізь морок облуди й занепаду звитяжний дух волі — животворний дух нашої традиції, який спрямовує покоління до гідного життя. Проникливо показав старійшина красного письменства Ю. Мушкетик у романі “На брата брат” визвольні прагнення визначного українського державника гетьмана Івана Остаповича Виговського (р. н. невід. — 16(26).03.1664), який провадив політику на досягнення повної державної незалежності України й здобув блискучу перемогу під Конотопом, але самі ж українці не дали довести до переможного завершення ту війну, яка стала б поворотним моментом нашої історії. Геополітичні передумови, причини й наслідки українсько-російської війни чи не вперше докладно й різнобічно проаналізував молодий історик А. Бульвінський у монографії “Українсько-російські взаємини 1657—1659 рр. в умовах цивілізаційного розмежування на Сході Європи” (К., 2008). Ці дві історичні праці — художня й документальна — глибоко розкривають заборонену в радянській історіографії тему українсько-російської війни кінця 50-х рр. XVII ст., зокрема Конотопської битви, та прояснюють внутрішній зір українців на самих себе і визначають пріоритети у формуванні національної історичної свідомості й світогляду.

Тож нагадаймо про взірцеву битву українців за свою волю під Конотопом напередодні її 350-річчя, незважаючи на політичну істерію довкола 300-річчя битви під Полтавою, де Україна остаточно втратила незалежність. Про Полтавську битву писано-переписано в шкільних підручниках, а про Конотопську до останнього часу не згадувано навіть в енциклопедичних виданнях. А історики світу порівнюють переможну битву під Конотопом із битвами під Грюнвальдом (1410) і Ватерлоо (1815). Навіть російські історики докладно описують ту найбільшу поразку московської вояччини, яка приголомшила не тільки царсько-боярську верхівку, а й усе московитське суспільство. Вони-бо пам’ятали походи на Московську державу гетьманів Війська Запорозького Петра Сагайдачного й Михайла Дорошенка...

Після обрання “чигиринського гетьмана” Івана Виговського повноправним гетьманом України (жовтень 1657) він провадить дієву зовнішню політику, спрямовану на зміцнення Української держави та піднесення її авторитету: уклав договір із Швецією, яка визнала українську державність; відновив союз із Кримським ханством, що був розірваний під час формування Березневих статей 1654 р.; розпочав переговори з Польщею. Це викликало занепокоєння московського уряду, а в середині країни проти державницької політики Івана Виговського виступила промосковська старшинська опозиція, яка керувалася вузькостановими меркантильними інтересами, й осередками якої стали Полтавський полк (полковник Мартин Пушкар, претендент на гетьманську булаву) і Запорозька Січ (кошовий Яків Барабаш, самопроголошений гетьман). Заколот Пушкаря—Барабаша поклав початок громадянській війні, що відкрила доступ в Україну агресорам, передусім московитам. Громадянська війна, підтримувана чужинецькою агресією, роздирала Україну майже двадцять років і стала сумним, ганебним періодом української історії під назвою Руїна. Московія вміло маніпулювала владними амбіціями й майновими інтересами козацької старшини, внутрішнім розладом і соціальним антагонізмом в українському суспільстві, здійснюючи колонізаторські політичні плани. Тверда державницька позиція гетьмана Івана Виговського та патріотичної старшини забезпечила ліквідацію заколоту Пушкаря—Барабаша, засвідчивши перемогу української державотворчої потуги над паразитарно-руйнівними силами. Москва розцінила це як відверту протидію гетьманського уряду царській політиці.

Іван Виговський

Влітку 1658 р., ще до укладення Гадяцького договору, з Москви прибули війська під командуванням воєвод В. Шереметьєва (до Києва) та Г. Ромодановського (до Прилук) для встановлення безпосереднього військово-політичного контролю над Україною. Жорстокі московити розпочали з каральних експедицій — нещадно винищували людність на вірних гетьманові Виговському територіях полків і сотень, спалювали цілі міста й села разом із мешканцями. Московитська агресія призвела до переростання конфлікту між українським прагненням незалежності та російською колонізаторською політикою в українсько-російську війну.

Щоб протидіяти намаганням Московського царства відновити свій вплив в Україні, гетьманський уряд став посилювати свою обороноздатність та наполегливо домагатися від царя забрати з України війська. Нарешті на початку серпня 1658 р. Г. Ромодановський, за указом царя, залишив Прилуки й почав виводити основні війська з України, грабуючи й нищачи ще не доруйновані міста й села. Тим часом царський уряд приховано, але активно готувався до війни з гетьманом І. Виговським, якого вважав небажаною для себе політичною фігурою. Дізнавшись про ті наміри, до Г. Ромодановського стали приєднуватись вірні Москві Полтавський і Миргородський полки, донці й запорожці (всього близько 30 тис.). У жовтні Г. Ромодановський із своїми московитами та запорожцями Я. Барабаша, який проголосив себе гетьманом, пограбував, розорив вірні І. Виговському Лубни, Пирятин, багато інших лівобережних міст. Наприкінці жовтня за наказом Г. Ромодановського І. Донець на чолі полку московської піхоти разом із калмицькою ордою провів каральну операцію в Чорнухах — сотенному місті Лубенського полку. Мирне населення закатували й спалили, а чорнуських козаків погнали разом із військом Г. Ромодановського на штурм Варви — сотенного міста Прилуцького полку, яке, як і Чорнухи, трималось державницької позиції гетьмана Івана Виговського.

У Варві тоді зосередилось найбоєздатніше на Лівобережжі угруповання гетьманських військ (Ніжинський, Чернігівський і Прилуцький полки) під командуванням ніжинського полковника Григорія Гуляницького — визначного військового й державного діяча, послідовного борця за незалежність України. Дізнавшись про наступ війська Г. Ромодановського на Варву, Г. Гуляницький послав на початку листопада розпорядження ніжинському наказному полковникові Г. Кобилецькому негайно збирати в Ніжин людей з усіх навколишніх сіл та з Борзни для оборони східного українського прикордоння.

Після поразки гетьманського війська під Києвом наприкінці жовтня оборона Варви мала надзвичайно важливе стратегічне значення, бо гетьманський уряд міг утратити і найбоєздатніші військові сили, і контроль над більшістю території Лівобережжя. Тому московський уряд з початку листопада почав спрямовувати під Варву спеціальні військові загони й посилювати окупаційні війська по всій Україні. Облога Варви тривала три тижні, але попри згромадження московитів і промосковських козаків, Ромодановський не зміг узяти місто й розбити гетьманське військо. Тоді він став діяти за випробуваним московитським прийомом “поділяй і володарюй”: підтримуючи вигідну для колонізаторської політики отаманщину, він запропонував вірнопідданому Москві козацькому війську терміново скликати раду й обрати лівобережного гетьмана на противагу гетьманові України Іванові Виговському. Так наприкінці листопада 1658 р. під Варвою відбулася козацька рада (хоч і в обмеженому складі), на якій обрали наказним гетьманом (через недостатність голосів) одного зі старшин Уманського полку Івана Безпалого. Г. Ромодановський поставив за мету рішенням Варвинської ради, яке він затвердив від імені царя, підірвати законну, але неприйнятну для Московського царства гетьманську владу Івана Виговського й, утворивши два центри влади, розколоти українське суспільство і взяти під свій пильний контроль Лівобережжя.

Ставленик Москви І. Безпалий став прислугою в московських воєвод і “тримався сторони Ромодановського та інших російських князів, як вош кожуха, боячись хоч трохи віддалитись убік, аби не потрапити до рук Виговського”, — засвідчив у літописі Самійло Величко. Оскільки на той час обидві сторони не мали достатніх сил для вирішальної битви, Ромодановський із московитами рушив на Лохвицю, де базувалися окупаційні війська, а ставку для Безпалого облаштували в Ромнах. Г. Гуляницький вийшов зі своїми полками з Варви, глибоко переконаний, що єдина можливість відвернути війну — вивести всі московські війська з України. Але на заваді стояв маріонетковий гетьман опозиціонерів І. Безпалий, через якого доводилося проливати ще й братню кров, бо він, виконуючи волю московитів, постійно провокував сутички з полками Г. Гуляницького. З подачі російських воєвод, спадкоємців руських князів-узурпаторів, які ділили слов’янські землі між своїми законними синами й байстрюками, під Варвою відбулось обрання руками козаків-запроданців лівобережного гетьмана, що започаткувало руйнівну тенденцію поділу українських земель на Лівобережну й Правобережну Україну. “Саме під Варвою, — робить висновок А. Бульвінський, — була оформлена традиція багатогетьманства, яка за активної підтримки Росією розколу українського суспільства на промосковську та незгодну з нею частини, стала однією з причин Руїни і втрати Україною державності”.

Царський уряд ще дужче активізував свою підривну політику серед протипольськи налаштованого українського суспільства після укладення гетьманом Іваном Виговським з урядом Речі Посполитої Гадяцького договору (вересень 1658). Автор первісної (ширшої) редакції Гадяцького договору й концепції самостійності України — видатний український політик, дипломат, військовий діяч Юрій Немирич. За цим договором, Україна мала входити на рівних правах до федерації з Польщею і Литвою як незалежне Велике князівство Руське, що включало Київське, Брацлавське й Чернігівське воєводства, а в перспективі до нього мали увійти також Подільське, Волинське й Белзьке.

Гадяцький договір узаконював українську державність і забезпечував можливість об’єднання всіх українських земель. Він був спрямований передусім на збереження суверенітету України в умовах експансії Московської держави й на подальше державне унезалежнення України і від Московії, і від Польщі. Тому поляки також противилися встановленню рівноправних відносин з Україною, і сейм ратифікував Гадяцький договір (травень 1659) зі значними скороченнями й змінами на користь польської сторони.

Усе це не виправдало сподівань і породило невдоволення більшості козацької старшини, яка з часів Хмельницького прагнула урівнятися в майнових правах із польською шляхтою, тому вирішила, що краще залишатися в підданстві московського царя на умовах Переяславського договору 1654 р.

Отже, паразитарна старшина керувалась особистими потребами в меркантильних “вольностях”, а не прагненням волі національного духу, що його плекав у своєму серці поневолений український народ.

Навесні 1659 р. почалась нова московська агресія в Україну. Оголосивши гетьманському урядові війну, царський уряд повністю розкрив намір утримати українські землі під своєю владою збройною силою. У Сіверщину вдерлась більш як стотисячна армія під командуванням князів О. Трубецького, Г. Ромодановського, С. Пожарського, С. Львова. Але агресора зустріла під Конотопом п’ятитисячна залога козаків Ніжинського й Чернігівського полків під командуванням сіверського наказного гетьмана, полковника Григорія Гуляницького. Із квітня протягом 70 днів козаки стримували московитську навалу, обороняючи Конотопську фортецю під безперервними обстрілами й штурмами. А тим часом московити винищували їхні сім’ї в Ніжині та Борзні. Тільки С. Пожарський вигубив на Сіверщині 15 тис. українців, зокрема порубав та полонив усіх жителів міста Срібне Прилуцького полку. Самі окупанти втратили під час штурмів понад 10 тисяч вояків.

Водночас із облогою Конотопа витримував московитську облогу й 4-тисячний козацький гарнізон Старого Бихова — центру козацької влади на півдні Білорусі, обороною якого відважно командував білоруський наказний гетьман, полковник Іван Нечай, що дипломатичною політикою утримував частину білоруських земель під українським протекторатом, запровадивши там козацький лад. У цій війні виявили велику відвагу передусім сіверці — суворі й справедливі люди, які стійко боронили рідну прадавню землю, що на неї звалився весь тягар агресії.

Героїчна оборона Конотопа, що був стратегічно важливим, ключовим містом для всього українського прикордоння, стримала подальше просування московської армії вглиб України й дала можливість гетьманові Іванові Виговському зібрати війська і підготуватися до вирішальної битви. І ось 28—29 червня (8—9 липня за новим стилем) 1659 р. під селом Соснівка, біля переправи через однойменну річку, за 12 км на південний захід від Конотопа, відбулась вирішальна битва українського війська під проводом гетьмана Івана Виговського з окупаційною московською армією. Як визначний стратег, який планував переможні битви Б. Хмельницького, гетьман добре спланував і цю військову операцію, командуючи об’єднаними силами козацької піхоти й татарської кінноти, що були чи не найліпшими в Європі.

У Конотопській битві визначну роль відіграв і військовий талант Юрія Немирича (він згодом очолював гетьманські війська в Сіверщині й загинув у серпні 1659 між Биковом та Кобижчею в бою з промосковськими козаками; у його смерті були зацікавлені й московити, й поляки). Завдяки злагодженим тактичним діям і блискавичній оперативності українське військо паралізувало й розгромило московські сили: загинула вся кіннота й основна маса піхоти, а залишки панічно рятувалися втечею. Московити втратили, за різними джерелами, від 60 до 130 тис. убитими й від 5 до 15 тис. полоненими.

Різні джерела наводять дуже розбіжні дані про чисельність московських військ: польський літописець І. Єрлич — 60 тис., козацький літописець Самовидець і турецький М. Наїма — 100 тис., татарський посол у Варшаві — 200 тис. Найімовірніша чисельність московських військ під Конотопом — близько 100 тис., та ще у війську Трубецького було до 10 тис. козаків маріонеткового гетьмана Безпалого, а найімовірніші втрати московитів складають близько 70 тис.

Чисельність українського об’єднаного війська становила близько 40 тис., а втрати склали: за донесеннями польських очевидців, козаків — 4 тис., татар — 6 тис., а за свідченням почепського писаря С. Межецького, загальні втрати гетьманського війська — до 12 тис. осіб.

Зрештою, підрахунки результатів війни не мають сенсу, бо з жодної війни ніхто не виходить абсолютним переможцем, а всі лишаються жертвами немилосердя, нелюдства. Одначе коли програні битви паралізують людську волю, то в переможних гартується дух волі та єдності народу. Що ж сталося після переможної для українців Конотопської битви?

Агресора розгромлено, недобитки окупантів утекли з України, а російський уряд, очікуючи наступу козаків, став стягувати до Москви свою людність для оборони столиці. Справді, переможна битва відкривала українцям перспективу успішного завершення війни з московитами, припинення громадянської війни й утвердження державної незалежності України. Але промосковська старшинська опозиція (Тиміш Цецюра, Василь Золотаренко, Яким Сомко) під орудою ставленика Москви Івана Безпалого знову підняла повстання проти законного гетьмана. А за спиною Івана Виговського спровокував війну з його союзником Кримським ханством кошовий отаман Запорозької Січі Іван Сірко, підкуплений московитами.

Тим часом московити зібралися з силами і знову рушили в Україну (як не згадати тут застереження Юрія Немирича з його знаменитої праці “Роздуми про війну з московитами, 1634 року”: “Мосх уже не вперше брязкає зброєю”). Продажна старшинська опозиція допомогла московським військам захопити Лівобережну Україну восени 1659 р. В таких умовах Іван Виговський після дворічного гетьманування змушений був у жовтні 1659 р. зректися гетьманства й передати булаву Юрієві Хмельницькому, який услід за батьком підписав кабальні умови з Московським царством.

1664 р. правобережний гетьман Павло Тетеря, вбачаючи в Іванові Виговському, тодішньому київському воєводі, конкурента, домігся його ув’язнення й розстрілу, а сам із клейнодами й військовою казною втік до Польщі, а згодом до Туреччини. Щодалі самозвані гетьмани один поперед одного запродували Україну московитам, ляхам, туркам і один одного знищували. Зрештою “удар чола Брюховецького й породжене ним владарювання одного стану разом із владарюванням воєвод ослабили розвиток в Україні політичного тіла в самісінькій його молодості, а потім що далі, то більше народ ставав безсилим, безголосим і нарешті безтямним! Даремно наші українські історики вдаються до докладного викладу подальших подій: то вже історія не народу, а гетьманів, яких народ не обирав, яким не співчував і про яких тепер навіть не пам’ятає” (Пантелеймон Куліш).

Отак ганебним наслідком переможної Конотопської битви стала Руїна. Період Руїни завдав Україні небувалих доти жертв: зазнали плюндрувань майже всі українські міста, а втрати української людності склали понад 70 %, тобто понад 3,5 млн з п’ятимільйонного населення українських земель. Політичним результатом Руїни став “Вічний мир”, що його уклали 1686 р. Московія й Польща всупереч волі українського народу.

Ми ще не вивчили багатьох уроків власної історії, а надто цього: чому переможна битва, яка пробудила дух української волі, дух єдності народу, не завершилася повносилим утвердженням волі національного духу в українському суспільному ладові — національній державі? Аби добре засвоїти уроки історії, треба знати правду й не боятися її гіркоти, “бо хоча Правда зразу усім гірка, так все-таки згодом вона скрізь бере верх і стає солодкою спасителькою людства” (Іван Франко).

БІЛІ ПЛЯМИ ІСТОРІЇ

Микола СОЛЯНИК,
директор Чорнуського літературно-меморіального музею Г. Сковороди

Історія України сягає глибини віків. Минають епохи, час виступає найоб’єктивнішим суддею.

Не обійшли трагічні події й Сковородинівського краю. Деякі з них широко вивчали й обговорювали, про інші говоримо нині (період Голодомору), та досі є події, на яких лежить забуття. Білою плямою залишаються російсько-українські відносини кінця 50-х років XVII ст. Війна між Україною й Росією 1658—1659 рр. у радянській історіографії була заборонена, тому мало вивчена.

Після смерті Б. Хмельницького у вересні 1657 року гетьманом обрано Івана Виговського. До середини осені 1657 р. українцям вдалося втримати відносини з Московською державою на тому рівні, який існував за життя Хмельницького, відстояти самостійність і не піти на поступки в ключових питаннях державного життя.

Проте ситуація змінилася наприкінці грудня 1657 р. На думку багатьох істориків, саме тоді почався трагічний період в історії України, знаний як Руїна. Проти Виговського виступила козацька опозиція на чолі з полтавським полковником Мартином Пушкарем та кошовим Яковом Барабашем. Фактично почалася громадянська війна, яка забрала не менше життів, ніж війни з Польщею. З такої ситуації поспішив скористатися російський престол: у червні 1658 р. в Україну ввели московські війська, кілька прикордонних козацьких полків, вірних його царській величності. Прихід російських військ став своєрідним каталізатором переростання конфлікту інтересів у збройне протистояння. Насильства і грабунки царських військ гетьманська адміністрація розцінила як виклик і початок відкритої збройної агресії Російської держави проти України.

Не залишилась осторонь конфлікту і Чорнущина. Географічне розташування території та підтримка населенням українського уряду росіяни розцінювали як зраду престолу. Війська Ромодановського безжально розправилися з жителями Чорнух за вірність гетьманові. Жорстокості росіян не було меж. Доля нашого містечка — не виняток: спалювали цілі міста, жителі яких не підкорилися “царській величності”.

Про події в нашому краї 1658 року згадує Гадяцький полковник Григорій Граб’янка у літописі XVIII ст.: “Все те воїнство *(двадцятитисячний загін на чолі з бояриним Григорієм Ромодановським — М. С.)*, розгніване безчинствами Івана Виговського, нещадно повелося з людьми, що його руку тримали і низку міст спалило, а саме: Лубни, Пирятин, Чорнухи та багато інших”. Особливо вражає цей факт ще й тим, що він не був поодиноким в історичному минулому Чорнух. Одразу на думку спадають події грудня 1708 року, коли Чорнухи захопили шведи, а частину жителів за непокору спалили разом із церквою.

Події 1658 року на Чорнущині висвітлювали в дореволюційних історичних дослідженнях, попри утиски самодержавства. Варто згадати Лохвицький історичний збірник, виданий 1906 року на кошти Лохвицького земства, де зазначено: “...за період з 1649 до 1666 року Чорнухи піддавались не одному розоренню: так, 1658 року їх спалили за вірність Виговському війська князя Ромодановського...” Та після революції до таких сторінок в історії нашого краю не зверталися. Причини, звісно, були політичні.

У час розбудови незалежної Української держави ми повинні вивчати кожну подію минулого — тільки так напишемо справжню, об’єктивну, наукову історію вільної України. Трагічні події 1658 року в нашому краї — один зі штрихів до неї.

НЕ ЗАБУДЕМО СТРАШНОГО СУДУ

Валерій ЯНКЕВИЧ,
м. Ананьїв Одеської обл.

“Нема чого сподіватися нам добра від Москви”. Ці слова належать Богданові Хмельницькому, який 1654 року підписав договір про військовий союз, що його за жодним пунктом не виконала Москва. Тому 1657-го гетьман уповноважує послів підписати документ про розподіл Польщі між Швецією, Трансільванією та Україною, хоч Україна від поділу нічого не діставала, окрім незалежності. Але Богдана отруїли... “Медленно убивающий яд, низводивший Богдана в могилу, принесен был ему не из Польши, а из Москвы. То была московская политика, ломавшая все его обширные планы уничтожения Речи Посполитой, единения и возрастания Руси, ломавшая их в такое время, когда они скорее, чем когда-либо, могли осуществиться.

Хмельницкий прозрел даль времен, он видел, что Москва более, чем все другие соседи, испортит начатое им дело...” — Гнат Хоткевич, “Костомаров”.

Продовжував справу Богдана Іван Виговський, розбивши московське військо під Конотопом, Петро Дорошенко та інші гетьмани. Не забуваймо: всі військові дії й з поляками, і з московитами відбувались на землях України-Руси. Подумаймо, що шукала Варшава та Москва в нашій хаті...

Тож не Іван Мазепа — гетьман уже поділеної України на Правобережну та Лівобережну між Польщею, Москвою, Турцією — став зрадником. Зрадником договору 1654 року була Москва з усіма царями та царицями. Іван Мазепа лише пішов стежкою великого Богдана.

Гетьман Мазепа знав, до чого веде Москва Україну з її звитяжцями-козаками, і думки Богдана прагнув утілити в життя. Нам упродовж майже 350 років втлумачували протилежне, а хто не сприймав брехні, закінчував під канчуками, в Сибіру або йому пускали кулю в лоб.

Коли обурені селяни міста Кишеньки поскаржились московському підполковнику Левашову, що московити забрали в людей усе, попалили хати — поводилися так, ніби у ворожий табір потрапили, то Левашов кинувся зі списом на них із криком: “Полно вам, хохлы, свой верх поднимать! Уже вы у нас в мешке”, — Гнат Хоткевич, “Два гетьмана”.

Таких випадків можна наводити тисячі. Усе відбулося на нашій землі. Що вони, московити, у нас шукали та ще й знущались? Тож хто зрадник?

Наша одеська делегація в’їхала в Батурин, славну колись столицю гетьмана Мазепи.

Побачили при в’їзді прегарні краєвиди, соснові бори, діброви, байраки, ставки. А сам Батурин — ошатне село. Все зробила Москва, щоб і сліду не залишилось від славної столиці. А Батурин І. Мазепи — це до 20 000 мешканців, десять церков, багато вітряних млинів, друга за кількістю і якістю бібліотека в тогочасній Європі. Непереможна фортеця з десятком гармат, заможні, освічені родини городян і козаків.

Фортеця з трьох боків оточена природними урвищами, які круто спускаються до річки Сейм. З четвертого боку — широкий рів, наповнений водою, з гострими палями навколо та підйомним мостом. Коли цар Петро дізнався, що гетьман Мазепа об’єднався з Карлом XII, послав Меншикова знищити Батурин. Але той спіймав облизня. Сходу московитам не вдалося захопити місто — лише рови наповнювались трупами. Але...

Часто українцям московити закидали у зрадництві. А нехай згадають, скільки в них було зрадників і злодіїв, яких визнавали самі царі, хоч і самі були зрадниками і злодіями, лише в більших масштабах.

“Хто не бреше і не краде, той не москвин”, — Олександр І. “Московство”, Павло Штепа.

Петро Кривавий розумів загрозу Московщині від української культурної вищості: “Народ малороссийский зело умен, отчего мы в неавантаже оказаться можем”. Обернути те “умение” на тупість і сліпоту стало змістом і метою всієї української політики Московщини від Петра Кривавого до сьогодення.

Тож знайшовся зрадник і в Батурині — сотник прилуцького полку Ніс, який послав свого прибічника Соломаху показати Меншикову потаємний хід. Через нього московити проникли на світанку в Батурин. Зрозуміло, що козаки бились, як леви, але сили були нерівні. Ось що пише Меншиков в донесенні Петру: “Рубил их, колол без всякой пощады, виднейших из них перевязал на крюк”. Військо московське палило і грабувало, ґвалтувало жінок і дівчат та вбивало їх, малих дітей брали за ніжки і били об каміння. “Выбил всех до единого, не щадя ни пола, ни возраста, ни самых ссущих младенцев. Самая обыкновенная казнь была живых четвертовать (себто відрубати праву руку, потім ліву ногу, ліву руку, праву ногу) и на кол сажать, а дальше выдуманы новые мучения, самое воображение в ужас приводящие...”

О, московити на катування завжди були великими майстрами. Шановний читач не знає, що таке московська карусель у Батурині. У кожне крило вітряка вкладали по десять дитячих голівок. Чотири крила — сорок українських дитяток корчились у цих щілинах. Вітряк крутився, а вони, “брати наші”, “християни-єдиновірці”, стояли п’яні й гиготали.

“Сеї Батуринської різанини не забудемо ми Москві до Страшного Суду. І на тім Суді відшукаємо ми Меншикова з Петром та поставимо перед ними усіх замучених батуринців”, — пише Гнат Хоткевич. Знищено було навколишні села, людність — усе спалено.

Тогочасні літописці пишуть: “Люди все мечу преданы, как в крепости, так и в предместье без остатка, не щадя ни же младенцев, ни только старых” — Регельман.

“Всі жителі перерізані — се звичай нелюдських московитів. Меншиков звелів прив’язати до дощок трупи начальних козацьких людей і пустити по річці Сейму, щоб вони подали звістку іншим про погибель Батурина”, — Фріксель.

Усю Лівобережну Україну було знищено в такий спосіб. Залишилися самі запроданці. З Батурина залишилися троє: Батюшка (невідома його роль у цій зраді), Мотря — кохана хрещениця Мазепи, дочка зрадника Кочубея, та її мати.

Ось як Москва розправляється зі “своїми братами”. Ми знаємо за голодоморами, холодоморами та іншими московськими “пряниками”. Але Україна завжди боролася супроти московських поневолювачів. Згадаймо героїв Крут та інші сотні, тисячі прикладів героїчного давнього і недавнього минулого. Москва хотіла нас знищити як націю.

А шведи йшли Україною інакше, ніж Москва. “Вступление шведов в Малороссию нимало не похоже было на нашествие неприятельское, и ничего оно в себе враждебного не имело. Ничего не вымогали, но покупали добровольным торгом за наличные деньги. Каждый швед выучил от своего начальства слова: “Не бійтеся: ми ваші, а ви наші”.

Зрозуміло, що це було прелюдією до Полтави. В наш час актуальне питання: бути Україні державою чи її жде доля Батурина? І Москва вже не пошкодує своїх “русскоязычных соотечественников”. Якщо Москва хоче добра нам і своїм людям, вона повинна компенсувати вкрадене в нас, покаятися за свої злочини перед Україною і почати жити не “по-братськи”, а так, як живуть добрі сусіди.

На місці зруйнованої фортеці відновлено Цитадель із захисними стінами, церкву, гетьманську канцелярію, скарбницю. Загиблим батуринцям встановлено п’ятиметровий хрест. За Цитаделлю встановлено пам’ятник п’яти гетьманам: Іванові Мазепі, Пилипові Орлику, Дем’янові Многогрішному, Іванові Самойловичу та останньому штучному гетьману Кирилові Розумовському. Усіх їх заморили московити. Неподалік стоїть пам’ятник, де мати-українка благословляє синів-козаків на боротьбу з московськими зайдами. Відбудовано палац Розумовського з двома флігелями, стоїть церква, де його поховали.

Відкриваючи пам’ятник гетьманам, Віктор Ющенко нагадав, що союз гетьмана Івана Мазепи зі шведським королем Карлом XII був спробою вирвати Україну з-під диктатури і терору Москви, а знищення міста та його жителів російськими військами графа Меншикова 1709-го на сотні років наперед визначило уярмлений статус українців. “Це був вирок для України, — сказав Президент. — Велич у тому, що через 300 років ми докопались до історичної правди. Велич буде матеріалізовано в цьому пам’ятнику, в образі п’яти гетьманів”.

Пишімо, говорімо правду про болючі сторінки нашої історії, нехай діти знають і роблять висновки.

АВТОБІОГРАФІЯ ДУШІ ВІТАЛІЯ МОВЧАНА

Олександер ШОКАЛО

Нині в Українському фонді культури експонується персональна виставка відомого митця Віталія Мовчана.

Віталій Федорович Мовчан народився 26 червня 1947 року в селі Дмитрівка Бахмацького району. Закінчив Київський художній інститут (1976; майстерня станкової графіки), член Спілки художників України (з 1982). Працює в галузі станкового живопису та графіки. Творчість представлена на багатьох всеукраїнських, міжнародних виставках, на аукціонах у Норвегії, Фінляндії, Канаді. Твори зберігаються в музеях України, в приватних зібраннях Німеччини, Франції, Японії, Австралії, США, Ізраїлю.

Ось як сам митець висловив свій творчий принцип: *“Суть національного вбачаю не в зовнішній атрибутиці, а у внутрішньому відчутті душі народу... У своїй творчості звертаюсь і до авангардного мистецтва, і до народного, і до класики. Були роботи і символічного плану, і жанрові, а останнім часом міфологічного плану. Наша міфологія цікавить мене дедалі більше... Давні міфи, осмислені через власне життя, стають автобіографією душі”.*

“Давні міфи, осмислені через власне життя, стають автобіографією душі” — це провідний світоглядний принцип цілісного життя-творчості Віталія Мовчана й ключ до осягнення його світообразу. Людина осягає Всеєдину Істину не в сліпому віруванні в чужі догми, а тільки в особистому духовному досвіді, що й забезпечує їй життя в Істині. Такий моральний закон Усеєдиного Ладу.

Мистецтво як кордоцентрична філософія в образах — це безпосереднє осягнення серцем митця Істини й творення ідеальних духовних модулів-орієнтирів істинного життя за моральним законом Ладу. Але імітаційне псевдомистецтво — це спекулятивна філософія, яка продукує облудні моделі-дезорієнтири — відбитки думок сліпого розуму, не просвітленого творчим духом серця.

Найясніше духовний ідеалізм виявляється в народному мистецтві (згадаймо наших славних народних митців: Ганну Собачко, Катерину Білокур, Марію Примаченко). А псевдомистецька імітація виявляється в його зовнішньому наслідуванні. Чому народне мистецтво (образотворче, музичне, словесне) має безвічну цінність? І чому одразу видно його імітацію? Бо народне мистецтво творять люди, творчий дух яких животворить у ладу з духом цілого народу як збірної особи. Чисте серце митця відкрите до світла безвічної Істини, й дух його світить людям. А забісований меркантилізмом розум сам туманіє в невігластві й туманить людей. З огляду на це, вважаю неприйнятним міряти наші духовні цінності чужими мірками “на вагу золота” і пропоную найвідповіднішу міру духовним творінням “безвічної цінності” за їх чистоту.

Чистота в мистецтві — це сувора моральна відповідальність митця. Бо мистецький твір — інформаційна пожива для людини, яку вона сприймає найтоншими рецепторами свого єства, і яка діє миттєво. Не з’ясувавши, де істинний, де імітативний продукт, людина може постраждати. А чисті мистецькі образи несуть енергію духовно-інтелектуальної поживи, як чиста їжа несе енергію біологічної поживи для цілісного людського єства. Бо мистецькі образи народжуються в чистому серці з любові й наснажують людину чистотою любові до самої людини, до природи, до Всеєдиного, і в них живуть святість духовних переживань і ясність образів, світло Сонця, свіжість вітру, води, пахощі зела, чистота почуттів і мелодій — повносиле дихання земного життя.

Віталій Мовчан — природжений митець і філософ, господар, вдатний до всякої праведної праці на землі. Як митець він відтворює первинну чистоту, незайманість природи й людського єства. Любов до питомого природного й етнічного середовища, як і до світу людської культури загалом, — визначальна риса життя й творчості Віталія Мовчана. Він уболіває за первинне природно-культурне середовище, лад у якому порушує цивілізація. Через власну любов до первинного митець знаходить шлях до безвічного й прилучає до нього нас, і там зникає простір і час, і ми переживаємо безпосередню причетність до Істини і вчимося творити наш спільний культурний простір.

Світообраз Віталія Мовчана багатопроявний у розмаїтті форм і тем, та водночас він заглиблений у власне духовне осердя — любляче серце майстра. Тому люди знаходять у його образному розмаїтті й глибинній незмінності близьке своїм світовідчуттям — зосередженість на чистому, ясному, безвічному. Тому твори цього митця-філософа радують і викликають почуття любові до Білого світу.

Та не радує нас у Білому світі наше нинішнє негідне існування. І ми навіть не виявляємо громадянської волі супроти тих, хто цинічно використовує владу у власних, а не суспільних інтересах. Владці пихато нехтують людьми праці, незалежно якого вона характеру — духовно-інтелектуальна чи фізична, бо суспільство для паразитарної верхівки — лише пожитковий матеріал. А щодо знецінення праці, то потерпають від цього всі, хто трудиться. Але найдужче паразитарна влада старається знецінювати й знеособлювати працю творчих людей, аби користуватися потім їхніми культурними досягненнями як тлом для утвердження “значущості” своєї пихатої бездарності й безпросвітного невігластва. Той пихатий паразитизм під личиною елітарності й прогресизму став типовим явищем — всюдисущим і всепоглинаючим, він позбавлений власного коріння, але витягує своїми раковими наростами життєву енергію з усього життєтворчого, з цілого етнічного єства. Поверховість і мімікрія волає голосом Хлестакова: “Я скрізь, скрізь!”, а Микола Гоголь уточнює: “...і державний муж виявиться іноді Хлестаковим, і наш брат, грішний літератор, виявиться часом Хлестаковим. Словом, рідко хто ним не буде, хоч раз у житті...”

— Віталію Федоровичу, спробуймо осмислити, що відбувається з нашим народом загалом й зокрема з людьми, які намагаються власною натхненною творчою працею втримати ідеальне спрямування життя — життя в Істині, в Ладові. І як справляється українське мистецтво зі своєю духовною функцією в пору тотальної комерціалізації мистецтва — цинічного, войовничого утилітаризму, користолюбства? Як протидіє домінуванню мертводушних грошово-речових інтересів над прагненням живої людської душі до духовного розвитку, віртуальних, профанних цінностей проминущого ілюзорного існування — над сакральними безвічними вартостями справжнього життя?

— Зараз, на жаль, мистецтво виконує переважно прикладну функцію. Більшість художників працюють під замовника, і творчий дух мистецтва занепадає, і мистецтво втрачає творчу сутність. До того ж, замовники, переважно скоробагатьки з примітивними смаками, маючи низький рівень культури, замовляють любителям. А художники, як хто може, заробляють собі на життя. Недавно зустрів одного художника — дуже поважного, народного, він питає мене: “Як ти виживаєш? Бо я не сьогодні-завтра помру”. І так у нас художники й помирають — від холоду, від голоду...

— Як докотились до такої деградації?

— Так досхилялись перед меркантильним Заходом, що занехаяли власне. У нас був прекрасно організований Художній фонд. Усі замовлення йшли через нього, художники були при ділі.

— І то були соціально значущі замовлення — мистецтво працювало на суспільство, а суспільні запити підтримували творчу працю митців.

— Скажімо, будували житловий будинок, і до п’яти відсотків від загального кошторису виділяли на мистецьке оформлення. А то були чималі кошти. Художникам замовляли мозаїчні панно, й будинки набували естетичного вигляду. Мистецтво виконувало естетичну функцію, попри тодішню офіційну комуністичну ідеологію.

— А нині відсутність національної державницької ідеології підмінила ідеологія грошей, меркантилізму. І приватні, меркантильні інтереси переважають над вищими прагненнями людської душі, над суспільними інтересами й руйнують людську душу, роздирають суспільство. А наша державницька ідеологія як система духовно-соціально-правових орієнтирів має ґрунтуватися на традиції народної культури, що живиться духовністю.

— А в ідеології утилітаризму немає місця духовності. Тому й мистецтво в нас зовсім не захищене. А ось, скажімо, в Канаді інакше — там держава підтримує молодих митців, плекає свою культуру.

— Нам усіма силами необхідно розвивати загальний рівень культури. Маю на увазі культуру як систему саморозвитку, самореалізації, самовідтворення людської особистості й народу як збірної особи. В культурному середовищі краса мистецтва пересилить потворство снобізму, меркантилізму. Сила мистецтва — в духовній спрямованості моральної волі митця. Моральною волею митець здійснює своє призначення, своє духовне покликання в Білому світі, зрештою, як і кожна людина...

КОЛЬОРОВЕ ДИВО

Любов ХАМАЗА,
завідувач виставки відділу Музею книги і друкарства України

Олександра Авдєєва. “Барви осені”

Світ дива, мрій і надій — саме такою постає перед відвідувачами виставка двох обдарованих вінницьких дівчаток — Олександри Авдєєвої та Марини Кармаліти, що експонувалася в Музеї книги і друкарства України. Виставка повертає глядача в незбагненний, вже підзабутий для дорослих світ дитинства — незвичний спосіб передачі інформації, дивовижне відчуття колористики. Їхні твори надають можливість подивитися на звичайні речі в новому ракурсі — дитячими очима.

Одинадцятирічна Олександра Авдєєва, учениця школи-ліцею Вінниці, вже має багато значних перемог у міських, обласних і навіть міжнародних конкурсах. Працює з професійною художницею Світланою Телець. На полотнах Олександри зачаровують тихі вулички рідного міста (“Замок чудес”, “Моє місто”) і дивовижні миті життя (“Мандрівник”, “В очікуванні шторму”, “Сяйво”). Очей не можна відвести від “Маків”, “Півоній”, “Півників”: у цих сонячних квітах багато гарячих соковитих фарб, світла. Роботи талановитої художниці вже перебувають у приватних колекціях України, Німеччини, Росії, США.

Марина Кармаліта також народилась у місті над Бугом. Їй лише вісім років. З п’ятирічного віку займається у дитячо-молодіжному Центрі творчості “Барви України”. Працює в різних техніках: живопису, графіки, батіку. Власні враження від подорожей Марина переносить на полотна: з насолодою малює таємниці Подільського краю — Меджибізьку та Кам’янець-Подільську фортеці, пейзажі Бушанського заповідника в Ямпільському районі. Неймовірно гармонійний її батік “Тюльпановий кіт”. Викликають теплу усмішку олійні полотна “Казкова сім’я” та “Палітра”, де на одній зображено сімейство коників, що пасуться на галявині, а на іншій — добра, наївна корівка, прикрашена квіточками.

Марина Кармаліта. “Тюльпановий кіт”

Роботи юних художниць викликають хвилю позитивних емоцій, оптимізму, кличуть у спогади дитинства. Ці дві маленькі чарівниці прагнуть обігріти променями своєї любові весь світ і щодня дарувати людям свято.

КАТЕРИНА МІЩУК: «МЕТЕЛИК НА СІНІ, ВИШИТИЙ ЛІТОМ»

Катерина Міщук наснажується високим світлом Слова, Звуку, Барв. Звідси — пантеїстичне сприйняття дійсності, коли грань між “я” і “не-я” стерто, коли все прилучається до Душі Світу, коли смерть і життя зважуються на терезах Вічності у Миті. “Небо пророкує нам вічність, // Та тільки не вказує шляху до раю”. Тож щирий читач мандрує нескінченними світами символічної мови віршів, де язичницько-міфологічне, біблійне, романтичне, реалістично-саркастичне сплітаються в постмодерну поезію, що в ній “синя синхронність // сни сонцекрадів”, а зовсім поруч — “в небі волошка захмарено кліпа // та яку ти ідучи загубив”. І дарма “гарчать навздогін темні провулки”. Катерина Міщук, зірка першої величини на небосхилі молодої української поезії, віднайшовши сакральну природу першого, живодайного Слова, вірить: “І нічого не лишиться, // Тільки Слово, тільки Слово”… Пропонуємо читачам “Слова Просвіти” цікаву розмову, а ще цікавішу Поезію тієї, хто вміє, “зачаївшися тихо-претихо”, сягнути “сліпою долонею неба”.

Катерина Міщук народилася пізнього жовтня 1982 року в Києві. Закінчила Київський інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука (2002). Авторка поетичних збірок “Дощ у глечику” (К.: “Задруга”, 2004), “Затемнення соняшника” (К.: “Задруга”, 2005; Премія ім. В. Симоненка, 2006) та “Зимописи” (Львів: “Кальварія”, 2008; Грант Президента для творчої молоді). Член Національної спілки письменників України. Художній редактор у видавництві зарубіжної літератури “Юніверс” та журналі “Крилаті”. Оформила понад 80 художніх видань. Живе в селі Требухові Київської області.

— Пані Катерино, питання трохи зужите: що для Вас Поезія? Яка її роль у сучасному суспільстві?

— Моя думка така: поезія має і суспільне, й особистісне значення. Звичайно, вона постає з негативу, з якогось невдоволення, несприйняття, тому в ній — побажання людини до світу задля виправлення. Тягар усіх нещасть історії дуже важкий, він ніде не зникає, і письменник має про це пам’ятати. Але я ніколи не думаю, не знаю, про що пишу, все відбувається на рівні радше медитативному. Це такий собі стан небуття у всеприсутності.

— Чи не тому у Ваших віршах сильний мотив небуття, який, проте, не звучить трагічно? “Прощання політних (…) так схоже на хмарку дрібненьких ромашок”…

— Смерть для мене — не трагедія, це проступає в ліричного героя непрямо…

— Ідеться не про смерть, а про розчинення в енергії світу, чи не так?

— Так, у смерті немає всезнищення, це розчинення в природі.

— І в Богові?

— Не сприймаю Бога, як більшість православних. Для мене Він скрізь і ніде. Він наповнює все довкола, Він живе.

— Таке міфологічне сприйняття світу видається однією з провідних ознак молодої поезії. Цікаво, а хто Вам полюбився із сучасників? “Двотисячників”, для прикладу?

— Вражає близькість із поезією Миколи Воробйова, Василя Слапчука, Станіслава Вишенського, а з перевесників — з Анною Багряною, Тетяною Винник, Оляною Рутою, Тетяною Нарчинською, Максимом Меркуловим. Із “двотисячників” не всіх пам’ятаю. Речі Горобчука не подобаються, не сприймаю Ірену Карпу, не все близьке в Оксани Забужко.

— А з класиків?

— Припали до душі останнім часом Тоні Морісон, Салман Рушді, Моріс Метерлінк, Томас Манн, Ясунарі Кавабата, Якуб Колас, оскільки оформляла їхні книжки. Неймовірний поштовх дало “Листя трави” Волта Вітмена. Близька проза Марії Матіос, Софії Майданської, Тетяни Лемешко і, звісно, чоловіка Івана Донича.

— Ви оформили понад 80 книжок, зокрема ошатне видання “Литовських народних казок” і “П’єси” М. Метерлінка, тож зображальні можливості вашої поезії — річ відома. А звідки береться синестезійне перетікання із звукового в словесний образ? Так, ніби Ви ще й музику пишете…

— Справді, пишу музичні твори. Є прості естрадні композиції, є й більші твори, але їх іще треба доробити. Тож багато віршів у “Зимописах” (і подальших *творах*) написано на музику, їх єднають не лише смислові, а й музичні нитки.

— А ще Ви перекладаєте з литовської.

— На жаль, тільки починаю опановувати мову. Дуже мало часу. Щось відтворено з Мартінаса Марцинкявічюса та Вітаутаса Рачіцкаса. А ще відчуваю глибоку спорідненість із прекрасними литовськими художниками Мікалоюсом Константінасом Чюрльонісом і Казісом Шимонісом.

— Ви маєте прозові твори: ескізи, дещо “новелічне” й повісті для дітей і дорослих. Їх не опубліковано. Чи не страждаєте через брак уваги видавців і читачів?

— Волію залишатися маловідомою замість брати участь у всіляких конкурсах, автопробігах і перформенсах... Поезія, хоч і прагне *виправити* світ, насамперед пишеться для себе. Тоді в ній проступає душа.

— Душа… “Метелик на сіні, вишитий літом, // Так любить промінням польоту горіти”. Променистого й натхненного Вам лету, пані Катерино! А нам, читачам, — разом із Вами.

Спілкувався
Дмитро ЧИСТЯК

ЗІ ЗБІРКИ “ДОЩ У ГЛЕЧИКУ”

* * *
Пролетів журавель.
Його тінь упала на листок,
І той, крутнувши висохлим хвостом,
Зірвавсь у вирій.

* * *
Виліз вітер із пляшки з-під пива
Та й свистить, дражниться,
Наче джин, якого з однієї, малої пляшки,
Випустили у ще більшу,
таку ж смарагдову,
Пляшку Землі.

ЗІ ЗБІРКИ “ЗАТЕМНЕННЯ СОНЯШНИКА”

* * *
За вікном пищить кошеня.
То ж яблуко хвостате зірвалося з гілляки,
виставивши чорному писаному небові
свій жовтий животик.
Спиці перших краплин дощу...
А он і м’який клубочок місяця котиться.

* * *
Ворушиться горіхова шкаралупка —
мабуть, під нею дощовий черв’як,
чи метелик зів’ялий, пізній...
А то ж вітреня
у піжмурки з небом грає —
думає, що сховалось.

ЗІ ЗБІРКИ “ЗИМОПИСИ”

* * *
Хрущі обстрілюють
Цвіт яблунь.
Крихкий
Крижинний цвіт
От-от скресне і
Воскресне
Яблуками.
З’їси
Одне.
Підеш
Із
Раю
Сам.

ЕЛЕГІЯ

Зиґзаґово промелькують світіння,
На заході у небі кавуни
Поспілі і зцукровані, і тінь я
Свого кота візьму: “Засни, засни...”

Вкладу її на мрійну матіолу,
Хай муркає погаслим світлякам,
І вже я там, де скоро вийде коло,
І вже назустріч тягнеться рука.

* * *
Метастази сонця по всьому небу
і в тебе
у серці
мета
стрілковидна.
І знову позаду, як спогади, вікна...

Ти житимеш вічно у кодах фіалок
і ще в анемічних трояндах убогих.
Вже й сонця лещата стискають дорогу...

Зойки квітів, що виросли з тебе
вгризаються біло пелюстками в тишу.
Вже серцю і небу своєму вільніше...

Вже серцю...
вже небу...
У вазі в’януть квіти, що виросли з тебе.

* * *
У лимоні — цвинтар.
Ідуть.
Відвертаються.
Очі пече.
Бо він, отой цвинтар,
постійно бризкає нам ув очі,
а місце, де не упала сльоза,
обходять мурахи.

* * *
У пристріті котячих вулиць,
Де крізь годинник
Шкіриться хижа істотка часу,
Ти проходиш повз недобудову,
Ту, що будує погляди вгору.
Граєш ти на засрібленій зорями рурі —
І звучання те дзьобами
підхоплює птаство:
Сизе птаство загорнуте, мов цукерки,
Блискучою фольгою
клавесинного ранку.
Притьма біжиш своєю мелодією.
Забігаєш у Руру.
Бачиш в кінці
Світлі кокони мелодій,
І виходиш з того боку снігом.

* * *
Коли я дивлюсь у вікна,
то часто бачу там дощ.
Сльози протікають обличчям
і впадають
у небо.

* * *
Репродукцію осені видихає
іржавий паркан,
Хризантемно-патлатий,
нервово-нахабний до сказу.
Йшло зі школи мале сливеня крізь туман:
Ще тоді воно вчилось осінньо
у першому класі.

А тепер зупинилось у хвіртці
крижинно-старій,
Потягнулось у вись за метеликом-
сріблином сірим.
І відбилось безлисто
ген-ген угорі, угорі...
Там тепер журавлі забувають
дорогу у вирій.

МАТІОЛА

скляна матіола
на руці
замість годинника
ЧОТИРИСТРІЛКОВА
котра година
твоєї ночі?
вікна врозтіч
падає вбитою
будучність
у хустці із сіна
он феєрверки
КОТРА ГОДИНА?

* * *
Боже, чуєш дзвони багряної малини?
То я.
Чуєш, земелька ворушиться?
То я.
Постукай у моє червиве серце,
щоб я відчинила його,
і, впустивши Тебе, вийшла сама...

* * *
їхні липкі молитви
клеяться до світіння лампад —
і від того лампади тьмяніють, ніби
їх покриває брудне сльотаве скло...
тіням увижається дощ, а я його
просто бачу.
він заходить до церкви,
знімає солом’яного капелюха,
хреститься на вівтар —
і починають вікна спливати
янтарем,
а
липкі молитви
нічними попелястими
метеликами
смаляться об світло
і
падають.
дощ припиняє свою ходу,
храмове повітря стає вітражним —
і в кожному скельці
щирі усмішки часу.

* * *
Достигле небо падає за обрій
І яблуко у відповідь достигає.
Струмки, немов гілки акацій,
В руках стрімкого часу
так заскліли!
Біло?

Стрілки годинника кружляють
у дикім танці.
Серце зупиниться першим.

* * *
Метелик на сіні —
Неначе на струнах...
І хмар пустоцвіття
в гілках суне, суне.
Метелик на сіні, вишитий літом,
Так любить промінням
польоту горіти.

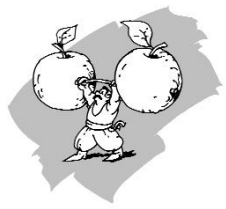

"Наші громадяни відчувають постійний дефіцит багатьох вітамінів".

НАШІ СОКИ, А НЕ ЗАМОРСЬКІ «ШИПУЧКИ»

Виявляється, в Україні, на благодатній землі садівництва й городництва, зі споживанням фруктових, ягідних і овочевих соків справи невтішні. Науковці давно б'ють на сполох: здоров'я населення погіршується не в останню чергу через значну нестачу вітамінів.

Цю проблему обговорювали на проведеному нещодавно в Києві "круглому столі", присвяченому підтримці вітчизняного виробника харчової продукції. А це особливо актуально нині, коли наші прилавки завалені сумнівної якості закордонним товаром. "Круглий стіл" проходив у межах щойно розпочатої Всеукраїнської інформаційної програми для ЗМІ та населення "Професійно про користь соку". Програму, яку підтримала Національна спілка журналістів України, здійснює Всеукраїнський центр прес-клубів "Україна Форум" з ініціативи компанії "Тетра Пак", світового лідера з виробництва екологічної упаковки для рідких продуктів харчування.

До професійної розмови про користь соків долучилися провідні дієтологи, фахівці з гігієни харчування та з технологій переробки харчових продуктів.

"Проблема справді існує. Наші громадяни відчувають постійний дефіцит багатьох вітамінів", — підкреслила доктор медичних наук, професор Наталія Харченко, завідувач кафедри гастроентерології, дієтології та ендоскопії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика.

"Звичайно, найкорисніші свіжовитиснуті соки, але за умови, що вони виготовлені в домашніх умовах, з власноруч вирощених фруктів та овочів і негайно вжиті, — сказав віце-президент асоціації "Союз виробників сокової продукції України" Володимир Онопрієнко. — Адже овочі та фрукти з магазину підлягали хімічній обробці для тривалого зберігання, до того ж, під впливом світла і повітря вітаміни в них швидко руйнуються. Однак у наш динамічний час чи маємо ми можливість регулярно вживати свіжовитиснуті соки?"

"Жодного дня без соків!" — радять українцям експерти всеукраїнської інформаційної програми "ПроСік"

"В умовах дефіциту часу і нестачі високоякісних фруктів соки від провідних українських виробників — оптимальна альтернатива свіжовитиснутим", — зазначив Олег Самчишин, президент Української асоціації споживачів.

"Як відомо, головне, що руйнує вітаміни під час виготовлення продуктів харчування,– це тривала теплова обробка, — сказала Наталія Якименко, менеджер компанії "Тетра Пак Україна". — Пакетовані ж соки миттєво нагрівають до ультрависокої температури й негайно охолоджують. Так досягають максимального збереження вітамінів. Під час подальшого зберігання багатошарова бар'єрна упаковка надійно захищає сік від впливу світла й ультрафіолетового опромінювання".

З особливим інтересом ми, журналісти, чекали виступу нашої олімпійської чемпіонки. Адже Катерина Серебрянська веде велику громадську роботу з пропаганди й утвердження здорового способу життя. Вона — керівник Центру фізичного й естетичного розвитку дітей та молоді. "Працюючи над книжкою "Жіночі секрети Катерини Серебрянської, або Будь у формі!", я ретельно вивчила корисні властивості соків із різних фруктів та овочів, — розповіла пані Катерина. — Тому, приєднуючись до програми "ПроСік", передусім детально ознайомилася с технологією виробництва й упаковки соків. Тепер достеменно знаю, що упаковка соків у багатошарові картонні пакети справді дає змогу зберегти сік свіжим". Наша чемпіонка порадила і дорослим, і дітям брати приклад з неї та її сина: щодня випивати хоч би по склянці соку.

Європеєць споживає понад 50 літрів соків на рік, а українець — лише 18

На "круглому столі" було оприлюднено чимало цікавої інформації, яку доноситиме до людей програма "ПроСік", порушено важливі проблеми. Щодо вітчизняного виробника, то, на відміну, скажімо, від м'ясної галузі, у виробництві соків українська продукція домінує. Готових соків з-за кордону ввозять 2—3 відсотки від загального продажу в Україні. Та й переважна більшість сировини — теж наша. Звісно, тропічні фрукти — апельсини, банани, манго, ананаси тощо для виготовлення соків доводиться імпортувати. Так само й частково виноград і яблука. Але це вже запитання до аграрної галузі. У нас ще недостатньо вирощують солодких сортів яблук, стійких до морозів сортів винограду, абрикосів, персиків. Тож тут аграрна наука недопрацювала. У перспективі українські соки мають майже повністю виробляти з нашої сировини.

Олімпійська чемпіонка Катерина Серебрянська день починає зі склянки соку

А резерви величезні. Споживаємо втричі (!) менше середньоєвропейського рівня. Прикро, бо це ж сік, а не заморські "шипучки", якими, на жаль, переповнені наші прилавки. А ви сьогодні пили сік?

МЕДИЦИНА ПРОПОНУЄ... НАРКОТИКИ

Схоже, наше суспільство перебуває між вибором: або змиритися з подальшим поширенням наркоманії, або медицині самій запропонувати пацієнтам-наркоманам... наркотики. Саме такий парадоксальний шлях і пропонує так звана замісна терапія, якій була присвячена прес-конференція в УНІАН. Втім, участь у ній професійного медика — головного позаштатного нарколога Мінохорони здоров'я Анатолія Вієвського засвідчувала, що справа ця серйозна. Ідеться про те, що пацієнтам, які перебувають на обліку й лікуванні, дають легкі наркотики під пильним контролем медиків. Мета цього — поступове виведення людини з наркотичної залежності, без різких "ламань", які не всі наркомани витримують, повертаючись до отруйного зілля.

Програма підтримувальної терапії існує в Україні вже кілька років на базі препарату бупреморфін, а віднедавна почали використовувати метадону гідрохлорид. Програму частково фінансують за Державною цільовою програмою запобігання ВІЛ-інфекції. На цей і наступні чотири роки заплановано, що таку замісну терапію буде надано 20 тисячам пацієнтів. Нині ж у реґіонах України під контролем медиків перший із препаратів отримують 892 пацієнти, другий — 2426.

Звичайно, цього недостатньо, як і державного фінансування. Тому до справи долучаються громадські організації. Одна з них — Київський обласний благодійний фонд "Надія та Довіра", який був одним з організаторів прес-конференції. Фонд відкрив постійно діючий безплатний телефон довіри: 8-800-507-702-70. За ним буде надано консультацію про замісну терапію.

Звичайно, найліпше, аби й таких пацієнтів було якомога менше, і щоб ми подолали таке суспільне зло, як наркоманія. Але поки що це не вдається. До того ж, темпи поширення наркоманії в нашій країні тривожать. А профілактика й боротьба з нею недостатні.

СТАРОВИННІ ПИТНІ МЕДИ — ПРОТИ АЛКОГОЛЬНОГО ДУРМАНУ

Нинішньому пересічному громадянинові, раціон якого звужено до чизбургерів і гамбургерів, важко зрозуміти вираз "пити мед". Ідеться про призабутий медовий напій — наш прадавній слов'янський, той, що пили ще за Київської Русі на княжих учтах. Нині доводиться відроджувати й цю частку нашої культурної традиції. На жаль, її витіснила агресивна алкоголізація населення, небезпечні для здоров'я фальсифікати, сумнівне заморське питво.

Відроджувати забуте взялися бджолярі, що об'єдналися торік у Гільдію медоварів України. Членство в Гільдії персоніфіковане, поки що у 15-ти її обласних осередках — лише близько ста медоварів. Адже справа ця серйозна, трохи навіть таємнича, якщо говорити про секрети медоваріння. Справа настільки забута, що незвичні вже самі назви: меди "ставленні" й "варені", з додаванням соків, ароматних трав або без них, а ще — напої медові шипучі, медові кваси, чаї, медові збитні, медофітобальзами.

Медоваріння — складова національної культури. Тому відроджують цю галузь справжні фахівці: голова Гільдії медоварів України Василь Барабаш, його заступник пасічник і медовар із Чернігівщини Олександр Кобцев, редактор журналу "Бджолярський круг", один із піонерів новітнього медоваріння Василь Соломко, бджоляр і медовар зі славного історією села Сокиринці на Чернігівщині Микола Вовнянко. Пан Микола одним із перших поставив справу на виробничу основу, що було досить непросто з нашою бюрократією. Він зареєстрував власне приватне підприємство, його візитівкою стала медовуха "Сокиринська", на яку навіть отримав патент.

Питні меди — це слабкоалкогольні напої. На відміну від алкогольних, їх виготовляють з найціннішого натурального продукту, що винайшло людство, — з меду. Із трьохсот (!) інгредієнтів, які містяться в меду, навіть після медоваріння залишаються близько півтори сотні.

Якщо вже застілля — частка тисячолітньої культури народів, то воно повинно бути традиційно національним. Не вдаватимусь в історичні екскурси, про це ви можете прочитати, наприклад у Василя Скуратівського. Дозволю лише коротку цитату з його книжки: *"За традиційною народною мораллю, мед вважався одним із найблагородніших напоїв. Він символізував колективне спілкування, гостинність, людську щедрість, якою позначений, зокрема, й давній український звичай "братчини" або "настави на мед" — кілька сімей, зібравшись на його виготовлення, офіційно набирали родинного "статусу кумівства", тобто кожен зобов'язувався приходити будь-коли на допомогу своєму побратимові — родичався, ріднився".*

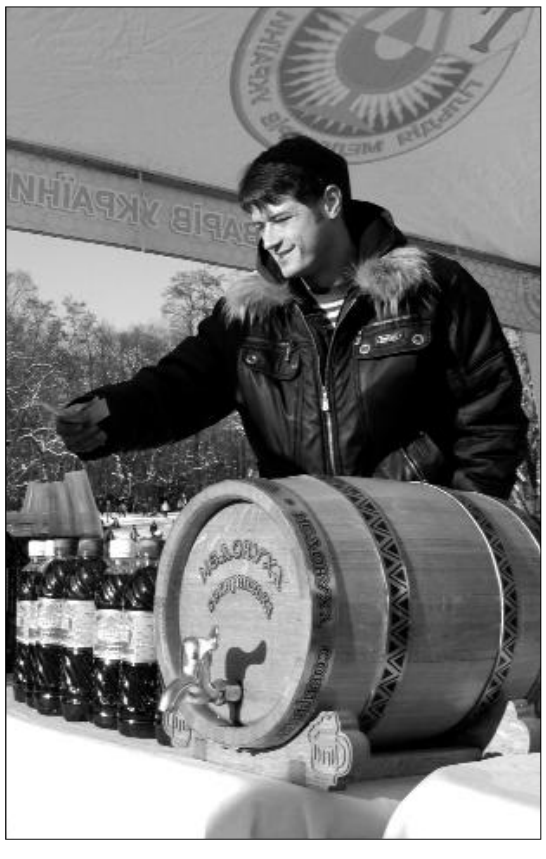

Отже, впроваджується нова справа, пов'язана з відродженням національних традицій. Чи всім буде до вподоби з'ява високоякісної продукції в часи тотального сурогату? Парадоксально, що саме універсальність цієї продукції породжує велику кількість опонентів. "Питні меди — це водночас ліки, харчовий продукт і слабкоалкогольні напої. Тож нам протистоять одразу три мафії — фармацевтична, харчова й алкогольна, а в нас вони найсильніші", — кажуть медовари.

Справжні українські питні меди купити непросто: медовари епізодично продають їх лише на ярмарках, "якщо туди втиснешся". Про масове виробництво й продаж поки що не йдеться. Натомість на прилавках з'явилися пляшки, на які нахабно (інакше не скажеш) наклеєно етикетки "Медовуха". Це просто привласнення старовинної назви. А в цих пляшках не що інше, як підфарбована горілка. Досить подивитися на етикетку — медовуха не може мати міцність 40 %.

Триває посилене проштовхування в торгівлю і "розкручування" так званих слабкоалкогольних напоїв, які спричиняють алкогольну залежність і небезпечні для молодого організму. На відміну від питних медів, їхній склад — вода, спирт, барвник і наповнювач.

Тож слід відроджувати давні промисли і традиції. Сподіваємося, що менше буде перепон від тих, хто волів би знівелювати нас і в цій царині національної культури.

Сторінку підготував
Петро АНТОНЕНКО

«ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ ПРОВОДЖУ ЗАЛЮБКИ»

Член Всеукраїнської спілки краєзнавців, член НТШ, лауреат премії ім. Братів Лепких, почесна громадянка Бережан Ярослава Мазурак знана в нашому місті як ведуча концертних програм, співачка, авторка пісень на вірші українських поетів. Але мало кому відомо, що вона вже 24 роки — науковий працівник музею книги. За плечима — вагомий набуток: створення експозицій у музеї книги, музеї Богдана Лепкого, музеї родини Лепких і Смиків та борців за визволення України, понад сотня літературних заходів, ювілейних вечорів, концертних програм, сольних концертних програм у Бережанах, Тернополі, Львові, Івано-Франківську, Києві, Кракові, випуск біографічного довідника “Літературна Бережанщина”, наукових статей у часописах і книжках.

— Пані Ярославо, у Вас театральна освіта, Ви понад 10 років працювали на професійній сцені в Тернопільській та Івано-Франківській філармоніях як артистка розмовного жанру, вокалістка, лектор-читець. Що ж Вам ближче: сцена чи наукова діяльність?

— Усьому є своя пора. На відміну від театральної сцени, де можна працювати й до глибокої старості, концертна вимагає все-таки молодших виконавців. Обидва види діяльності були мені близькими, і я не могла віддати перевагу одному з них. Правда, віднедавна як співачка вже не виходжу на сцену, лише інколи з особливої нагоди, але літературні заходи в музеї проводжу залюбки.

Наукова праця захоплює, поглинає. Це, як лавина: починаєш щось шукати, зачепишся, а тут гляди — з’являється інша інформація, і друга, і третя — лише встигай занотовувати й фасувати по скриньках пам’яті.

— Які вечори, дійства для Вас найпам’яткіші?

— Ювілейний концерт оркестру “Сурми” і концертні поїздки у Білорусь, Київ, на Рівненщину, ювілеї музичної школи, камерного хору, хору церкви Святої Трійці, доктора Р. Смика, свято хорового мистецтва з участю хору “Дзвон”, мій ювілейний вечір 10 років тому. Та найдорожчі мої літературні вистави, бо в них вкладено найбільше праці — у тексти, режисуру, костюми, реквізит, музику, оформлення.

Та особливо пам’ятний 1985 рік, коли тодішній директор музею книги Н. Волинець запропонувала мені роботу. Тоді ми вперше готували літературні вечори: п’ятиріччя пам’яті В. Висоцького, 90-річчя С. Єсеніна, 50-річчя Б. Олійника. Це незабутнє: творче піднесення, порив як єдине дихання. Досі дивлюся на учасників тих дійств крізь призму моїх перших вражень, і завжди буду вдячна долі за те, що вона подарувала мені їх, а найбільше — зустріч з Н. Волинець. Це мудра, талановита особистість, яка зуміла розгледіти в мені різноплановість творчих можливостей, дивовижною енергетикою і світлом душі навіть камінь може спонукати до творчості.

— Коли Ви захопилися краєзнавством?

— Уточню: літературним краєзнавством. Мій профіль — біографії видатних літераторів, пов’язаних із Бережанами.

Ще зі шкільних років мене цікавили старовинні будинки у Бережанах. Подумки мандрувала в минуле — так хотілось дізнатися, хто там мешкав, які пристрасті вирували за старими, потрісканими стінами. Але така можливість з’явилась аж із настанням незалежності України, коли поступово почали друкувати заборонені колись матеріали, а за ними поставали історичні постаті.

Так було, коли готувався до друку ювілейний випуск “Жайвора” — “Бережанська гімназія” — 1993 року. Шукали матеріали. Відкриття ж нагадувало золоте родовище: зачепив — і заблищали крупинки золота. Та щоб копати глибше, потрібен був час. Тоді часу було обмаль, тож обмежувалися короткими біографічними відомостями. Тоді вперше ознайомилася з постатями А. Крушельницького, Ф. Коковського, Д. Моха, О. Барвінського, М. Капія, В. Масляка, С. Качали, А. Лотоцького.

Ярослава Мазурак

1999 року тривала робота над книжкою “Вітражі” до 15-річчя музею. Ці та інші імена повинні були увійти туди окремим розділом. Тоді я почала активніше шукати літераторів, причетних до Бережан. Розділ у “Вітражах” не вдався, бо... не вмістився. Імен назбиралося аж 160. Так з’явився на світ мій біографічний довідник “Літературна Бережанщина” (2000).

Проте коло імен розширюється. Щороку на бережанському літературному обрії виникають нові постаті літераторів (інколи навіть європейського рівня), які жили, народилися чи працювали у нашому місті й понесли у світ славу про Бережани як місто шляхетне, з високою культурою і рівнем освіченості. Таких імен вже 230. Книжка потребує перевидання.

— У Вас значний стаж популяризації видатних імен, постатей Бережанщини. Які найближчі, найрідніші Вашому серцю?

— Люди — не пісні. Вибирати між ними неможливо. Але кожне нове відкриття окрилює, додає снаги до пошуків.

— Звідки черпаєте натхнення?

— Зі спілкування з природою. Мій будинок розташований на затишній охайній вулиці, серед квітів, які садила мама. Видираюся на крутосхил за хатою. За часів моєї ранньої юності тут, на горі, ще не було хат. Огорожі ніхто не ставив, можна було вільно ходити. Аж за обрій пливли жита. Там ночувало сонце. Одного разу я зустріла художника Миколу Бездільного. Він малював.

І нині, з висоти літ, бачу, як батько садив мене на коня і вчив їздити верхи. І зринають у пам’яті рядки вірша Марії Чумарної:

Гори мої з кам’яними вустами,
Дальніх віків нерозгадані діти,
Тут, поміж вами, душа моя стане
Вільна, як вітер.

— Як готуєтеся до ювілею музею книги?

— Працюю над створенням експозиції з його історії, яку плануємо відкрити до ювілейної дати. Міркуємо над сценарієм, щоб було цікаво. Колектив у нас дружний, наукові працівники Ольга Боднар і Леся Красільнікова — працьовиті й талановиті, директор Лілія Зінчук — кмітлива, розважлива. Тож, думаю, впораємося.

Спілкувалася **Тетяна БУДАР,**
м. Бережани Тернопільської обл.

Заступник міського голови Рівного Галина Кульчинська вподобала ляльку-мотанку

У МУЗЕЙ — НА ГОСТИНИ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

“Музейні гостини” — одне з найулюбленіших свят у Рівному, адже на ньому можна і гарно відпочити, й оригінальний витвір мистецтва придбати, і самому навчитися його виготовляти. Організатор таких гостин — Рівненський краєзнавчий музей, а цього року на них — всімнадцяте — з’їхалося близько двохсот майстрів декоративно-вжиткового мистецтва Рівненської, Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Дніпропетровської, Хмельницької областей. Вони продемонстрували різноманіття виробів із дерева, соломи, лози, глини, шкіри, бісеру.

Власні роботи показали також найвправніші вишивальниці, ткалі, майстри народної іграшки, художники. Кілька клубів історичної реконструкції та рольового моделювання представили тренувальні бої на мечах, запросили гостей свята випробувати майстерність у стрільбі з арбалета й лука. Яскравою вийшла також концертна програма.

Як зазначив директор обласного краєзнавчого музею Олександр Булига, “Музейні гостини” для рівнян уже стали як престольний празник. Їх чекають, масово відвідують. А ще — завжди запрошують на них гостей. Не виняток і цьогорічне свято, на яке прибули гості з-за кордону.

СВІТЛОНОСНИЙ ЖИВОПИС ЕМІЛІЇ БЕРЕЖНИЦЬКОЇ

Роман САГАН,
м. Коломия, Івано-Франківська обл.
Фото автора

Нещодавно в Коломийському педагогічному коледжі відбулася презентація монографії мистецтвознавця Леоніда Мельника “Емілія Бережницька”. Емілію Бережницьку щиро привітали з урочистою подією директор коледжу Валерій Ковтун, голова Спілки літераторів Коломиї “Суцвіття” Михайло Кучірка і секретар Спілки Василь Диблюк. М. Кучірка зазначив, що вихід у світ кольорового альбому чотирма мовами — значна подія для Коломийщини.

На зустріч завітали студенти, які навчаються на факультеті образотворчого мистецтва, та шанувальники живопису, поезії, народної пісні. Тут Емілія Бережницька — частий гість і порадник. Художня творчість талановитої малярки широко відома в Коломиї та далеко за її межами. Вона продовжила традиції самобутніх майстрів пензля, які протягом минулого століття прославляли Галичину: К. Устияновича, Т. Копистинського, С. Дачинського, В. Крицінського.

Народилась Емілія Бережницька 5 квітня 1942 року в с. Голинь Калуського району в сім’ї заможного селянина Павла Лесюка, який виховував вісьмох дітей у давніх українських традиціях, на засадах релігії. Незабутні враження на майстерність Емілії справили мальовничі пейзажі рідного села.

Із дитинства любила малювати квіти та різдвяні ялинкові прикраси. Часто малювала при лампі, коли вже всі в хаті спали. У школі Емілія оформлювала стінгазети. 1967-го, працюючи в Калуші в будуправлінні, познайомилася з художниками — Марією Козаченко і Василем Голубієвим, які навчили її таємниць живопису. Вони переконали малярку, що живопис — “це поезія в кольорі”. Під їхнім впливом вирішила працювати художником-оформлювачем.

Емілія Бережницька

Більшість її ранніх картин написана легко, широким мазком.

Перші десятиліття мисткиня працювала на теренах Українських Карпат в царині пейзажів, тонко відчуваючи легіт вільних диких вітрів на неприступних скелях, коли зацвітають едельвейси, коли в сонячному мареві на космацьких полонинах купаються в росяних травах жовтогарячі квіти арніки. Це відчуття природи відтворено в пейзажному живописі.

Емілія Бережницька нікого не наслідує, а сповідує глибоко національний характер творчості. Вона постійно удосконалює майстерність, відшукує нові ідейні композиції філософського звучання.

“Історія оркестру — це історія незалежності України”.

МУЗИКА СТРАТЕГІЙ

Людмила ІЛЬЄНКО

Національний оркестр Збройних сил України — один з атрибутів глави держави. Оркестр супроводжує культурно-мистецькі заходи за участю Президента. Цей колектив — музична візитівка України.

Розповідає засновник, художній керівник та головний диригент оркестру, народний артист України, професор Анатолій Молотай: “Творчість Національного Президентського оркестру сприяє розвитку української національної культури, відтворенню класичної спадщини. У репертуарі — найкращі твори світу. Ми співпрацювали і співпрацюємо з найкращими голосами та найвизначнішими виконавцями України: від покійного вже Анатолія Солов’яненка до Валентини Степової.

Історія оркестру — це історія незалежності України. Його створили у червні 1992 року як військовий творчий колектив задля відродження традицій Українського війська. Наша діяльність розпочалася з підготовки редакції Державного гімну України, участі в урочистостях на честь першої річниці Незалежності й у Всеукраїнському вічі.

Колектив співпрацює з діячами культури та представниками військових відомств Польщі, Німеччини, Франції, Японії, США.

У червні 1994 року нас уперше запросили на Міжнародний фестиваль у Польщі, де колектив серед найкращих оркестрів Європи виборов головний приз — “Золоту ліру”. У жовтні того самого року ми брали участь у Міжнародному музичному фестивалі “Київ мюзікфест-94”, де з оркестром виступали диригенти Французької Гвардії Миру з Парижа. 1995-го грали на презентації Центру інформації Ради Європи в Україні, здійснили турне Німеччиною на міжнародний “Парад націй” та 17-й Музичний фестиваль, де здобули звання лауреата. 1996 року у Франції на Міжнародній фольклоріаді за одностайним рішенням журі нас визнали найкращим творчим колективом фестивалю.

Диригент оркестру Анатолій Молотай

Виступ оркестру в Маріїнському палаці

14 квітня 2003 року Указом Президента України за вагомий внесок у розвиток української музичної культури оркестру було надано статус національного.

Наш оркестр — це унікальний різножанровий творчий колектив, у складі якого 65 виконавців на духових інструментах і 38 — на струнних, що дає змогу виконувати духові, камерні, симфонічні та естрадно-симфонічні твори. Тож у репертуарі — класична музика світу (Йоганн Себастьян Бах, Вольфґанґ Амадей Моцарт, Джузеппе Верді, Людвіґ ван Бетховен, Йоганн Штраус, Джорж Гершвін), твори відомих українських композиторів: Миколи Лисенка, Семена Гулака-Артемовського, Левка Колодуба, Євгена Станковича, Анатолія Кос-Анатольського та інших, а також різножанрові оркестрові твори й сучасні українські пісні.

Колектив випустив музичний диск “Музика стратегій” з добіркою інструментальних та інструментально-вокальних композицій та відеодиск із записом урочистого святкування 15-ої річниці оркестру, яке проходило у Колонному залі Національної філармонії України ім. М. Лисенка”.

Олег Марцинів — режисер-постановник більшості концертів — відгукується про улюблений оркестр так: “Професійнішого й відповідальнішого колективу не знаю. Співпрацюю з ним із дня його заснування. Найскладніші творчі завдання, які завжди виникають перед постановчою групою урядового заходу — чи міського, чи політичного, чи мистецького, — виконую, спираючись тільки на цей колектив.

З Анатолієм Молотаєм співпрацюю з першого дня створення колективу. За цей час відбулося понад тисяча концертів. Нещодавно брали участь у мітингу-концерті, присвяченому Дню Перемоги, який транслювали у прямому ефірі. Зараз разом готуємося до ювілейного вечора народного артиста України Івана Поповича, що відбудеться 30 червня у Національній опері”.

Тож попереду в колективу — нові творчі досягнення й оплески вдячних слухачів.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТНА КАМПАНІЯ НА II ПІВРІЧЧЯ 2009 РОКУ

Ми не збільшуємо ціну нашого видання на наступні 6 місяців, сподіваючись, що Ви станете передплатником найкращого культурологічного тижневика “Слово Просвіти”. Індекс 30617. Передплатна ціна: на місяць — 4,27 грн; на 3 місяці — 12,36 грн; на 6 місяців — 23,42 грн.

Економічна криза ще не є кризою українського духу!

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор **Павло МОВЧАН**

Головний редактор **Любов ГОЛОТА**

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Перший заступник головного редактора **Ніна ГНАТЮК** 279-49-47

Заступник головного редактора **Петро АНТОНЕНКО** 279-49-47

Заступник головного редактора з виробничих питань **Наталія СКРИННИК** 278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар **Ірина ШЕВЧУК**

Відділ культури **Сергій КЛИМКО** 279-49-47

Відділ просвітянської роботи **Надія КИР’ЯН** 270-55-57

Відділ коректури **Олена ШУЛЬГА** 278-63-69

Комп’ютерна верстка **Ірина ШЕВЧУК, Олег БЕССЬКИЙ** 278-63-69

Інтернет-редактор **Євген БУКЕТ** 279-39-55

Черговий редактор **Ніна ГНАТЮК**

Бухгалтерія 279-41-46

Адреса редакції: **вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001**

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301222 Наклад у червні — 24 000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**
Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги: на місяць — 4,27 грн. на 3 місяці — 12,36 грн. на 6 місяців — 23,42 грн.

09022
4 820095 780016